

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

**ОЦІНКА ВИТРАТ ТА ВИГОД
ВІД УКЛАДАННЯ УГОДИ
ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС**

КИЇВ 2010

УДК 339.54:339.56:339.924

ББК 65,58

Б91

*Рекомендовано до друку Рішенням вченої ради
Дипломатичної академії України при МЗС України
(протокол засідання №1 від 13 жовтня 2010 року).*

Рецензенти:

Шнирков О.І – заступник директора Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, д.е.н., проф.

Пузанов І.І. – професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, д.е.н.

Авторський колектив

*Ігор Бураковський, Катерина Куценко, Ала Кобилянська, Вероніка Мовчан,
Євген Роздорожний, Наталія Сисенко, Ганна Чухай*

*Дослідження здійснено за підтримки
Міжнародного банку реконструкції та розвитку (Світового Банку)
на прохання Уряду України*

Б91 Оцінка витрат та вигод від укладання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. – К.: К.І.С., – 2010. – 96 с.

ISBN 978-966-2141-56-6

Анотація:

В роботі проаналізовано сучасний стан економічних відносин між Україною та ЄС та описано перебіг поточних переговорів щодо створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі. Особливу увагу автори приділили оцінці витрат та вигод впровадження норм та правил ЄС у сфері корпоративного законодавства та конкурентної політики, лібералізації потоків капіталу, регулювання фінансового посередництва та гармонізації екологічних стандартів. Важливим елементом дослідження є також порівняльна характеристика окремих чинних угод про вільну торгівлю за участю ЄС.

УДК 339.54:339.56:339.924

ББК 65,58

ISBN 978-966-2141-56-6

© Інститут економічних досліджень
та політичних консультацій, 2010

ПЕРЕДМОВА

Розвиток світової економіки протягом останніх десятиліть визначається двома головними чинниками – глобалізацією економічних зв'язків та інтенсивними регіональними інтеграційними процесами. Цей факт зумовлює надзвичайно гостру дискусію стосовно того, яким чином названі явища впливають на розвиток національних економік. На практиці мова йде про те, якою має бути економічна політика з тим, щоб максимально ефективно скористатись потенційними можливостями та мінімізувати відповідні ризики, пов'язані з розвитком процесів глобалізації та регіональ-

ної економічної інтеграції.

З точки зору міжнародного співробітництва в сфері регулювання світогосподарських зв'язків, попри різні оцінки, регіональні торговельні угоди є одним з базових елементів світової багатосторонньої торговельної системи. Так, станом на 31 липня 2010 року, СОТ отримала офіційні повідомлення щодо функціонування та створення 474 регіональних торговельних угод, причому більше 90% з них є угодами про вільну торгівлю товарами та послугами. Тобто, угоди про вільну торгівлю стали широко вживаним інструментом торговельної політики, який дозволяє досить ефективно реалізувати національні економічні інтереси на регіональних та світовому ринках.

Зрозуміло, що з часом зміст та формат регіональних торговельних угод досить суттєво змінюється. Так, сучасні угоди про вільну торгівлю йдуть значно далі традиційних механізмів лібералізації обміну товарами. Сьогодні такі угоди передбачають вільний обмін послугами, визначають засади руху капіталу, містять правила захисту конкуренції, положення щодо дотримання певних стандартів праці, тощо. Все це повною мірою стосується глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, переговори про створення якої почались у 2008 році. Фактично мова йде про нове покоління угод про вільну тор-

гівлю, положення якої стосуватимуться всіх пов'язаних з торгівлею сфер економічної політики та регулювання.

При цьому слід врахувати, що сторонами такої угоди будуть Україна – окрема держава – та ЄС – регіональне інтеграційне об'єднання у формі економічного союзу з усталеними принципами та механізми функціонування. На практиці це означає, що в процесі переговорів фактично визначається рівень інтеграції України в систему правил та норм, які регулюють умови функціонування внутрішнього ринку ЄС. За таких умов Україна повинна чітко уявляти природу та масштаби витрат та вигод на різних рівнях інтеграції та законодавчої апроксимації/гармонізації, яка може бути досягнута в рамках зони вільної торгівлі. Адже в кінцевому підсумку ефективність угоди з ЄС буде серед іншого визначатись тим, наскільки послідовно та повно сторони будуть виконувати свої зобов'язання. Тому дане дослідження, в якому розглядаються різні сценарні варіанти домовленостей між Україною та ЄС, має надзвичайно велике значення для розробки адекватної стратегії та тактики розвитку економічного співробітництва.

**Заступник
Міністра економіки України,
кандидат економічних наук,
доцент**

В. Т. Пятницький

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	7
ПОДЯКА	8
1. ВСТУП	9
2. СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: КОРОТКИЙ ОГЛЯД	11
2.1 Торгівля товарами та послугами. Рух капіталу	11
2.2. Рух фізичних осіб	15
3. ПОТОЧНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ РЕЖИМ ТА ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО ЗВТ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ	18
3.1. Торговельний режим	18
3.2. Поточні переговори щодо ЗВТ між Україною та ЄС	20
4. ОГЛЯД ВПРОВАДЖЕННЯ ЧИННИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ	23
4.1. Короткий огляд зобов'язань України перед СОТ	23
4.2. Короткий огляд прогресу України в імplementації Європейської політики добросусідства	28
5. ВИГОДИ ТА ВИТРАТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЗАКОНОДАВТСТВОМ ЄС (ACQUIS)	33
5.1. ЗВТ: «меню варіантів» для України.	35
5.2. Витрати і вигоди гармонізації законодавства у сфері права компаній	39
5.3. Витрати і вигоди реалізації політики у сфері конкуренції	47
5.4. Витрати та вигоди від лібералізації потоків капіталу	56
5.5. Вигоди та витрати інтеграції у сфері фінансового посередництва (впровадження правил Базель-II)	63

5.6. Витрати та вигоди гармонізації стандартів у сфері навколишнього середовища	67
6. ЯК МОЖНА ПОКРАЩИТИ ТИПОВІ УГОДИ З ЄС.	77
6.1. Короткий огляд економічних/торговельних сфер, положення щодо яких містяться в Угодах про ЗВТ за участю ЄС	77
6.2. Як можна покращити типові угоди для врахування інтересів України.	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.	86
ДОДАТОК А	90

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АМК	Антимонопольний комітет України
ГАТТ	Генеральна угода про тарифи та торгівлю
ГВУВТ	глибока та всеохопна угода про вільну торгівлю
ГМО	генетично модифіковані організми
ГСП	Генеральна система преференцій
дпр	до попереднього року
ЄС	Європейський Союз
ЗВТ	зона вільної торгівлі
ЗВТ+	розширена угода про зону вільної торгівлі
ІЕД	Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
НБУ	Національний банк України
ПІВ	права інтелектуальної власності
ПІ	прямі іноземні інвестиції
РНС	режим найбільшого сприяння
СОТ	Світова організація торгівлі
ТМС	торгова марка співтовариства
УПС	Угода про партнерство і співробітництво

ПОДЯКА

Дослідження було підготовлено командою Інституту економічних досліджень і політичних консультацій. Авторами дослідження є Ігор Бураковський, Катерина Куценко, Анна Чухай, Алла Кобилянська, Вероніка Мовчан, Євген Раздорожний, Наталія Сисенко. Роман Возняк підготував важливі матеріали для частини 5.6 даної доповіді.

Команда також вдячна співробітникам Світового банку: Девіду Тарру за ідею і всеосяжну підтримку та коментарі, Руслану Піонтківському за його зауваження та підтримку реалізації дослідження і публікації результатів.

Значущими при підготовці дослідження були обговорення з представниками Міністерства економіки, Світового Банку, YES та Делегації ЄС в Україні на семінарі «Аналіз варіантів торгівельної політики України: заявки для укладання ЗВТ з ЄС», який відбувся 25 червня 2010 р. в офісі Світового банку в Києві.

Важливі пропозиції та зауваження були з вдячністю отримані від Ульріке Хауер і Олега Мірошниченко з Делегації ЄС в Україні.

Особлива подяка Валерію Пятницькому, заступнику Міністра економіки України, за ініціативу даного дослідження та вагомий коментарі.

Лариса Кислюк була мовним редактором української версії роботи.

1. ВСТУП

Двосторонні переговори між Україною і ЄС про створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі почались у лютому 2008 року, відразу після того, як Україна фактично завершила процес приєднання до СОТ. ЗВТ, про яку сьогодні йдуть перемови, буде першою з нового покоління глибоких та всебічних угод про вільну торгівлю, що охоплюють всі пов'язані з торгівлею області, включно з механізмом урегулювання суперечок. Глибша економічна інтеграція вимагає вищого ступеня відповідності національного законодавства законодавству ЄС. Шляхом глибокого наближення регуляторного середовища до вимог та норм ЄС з питань торгівлі ЗВТ передбачає вирішення широкого кола питань, пов'язаних не тільки з бар'єрами «на кордоні».¹

Європейська комісія та уряд України вже ініціювали та профінансували ряд досліджень з метою оцінки впливу ЗВТ+ на Україну на макроекономічному рівні та на рівні окремих галузей. Для прикладу, ІЕД (2006) оцінив вплив створення ЗВТ+ з акцентом на питаннях лібералізації торгівлі товарами, зокрема на скасуванні тарифів та зменшенні нетарифних бар'єрів. Було підраховано, що ЗВТ+ може призвести до 10%-го зростання добробуту у середньостроковій перспективі, а також позитивно вплине на зростання реального ВВП. Крім того, ІЕД (2006) дослідив загальні наслідки лібералізації торгівлі для розвитку окремих секторів, а також її вплив на виробництво, зайнятість та торговельні потоки.

Дослідження СЕПС (2006) ставило за мету визначити рівень регіональної інтеграції у рамках ЗВТ, який би найбільше сприяв зростанню добробуту, тобто аналізу альтернатив – проста чи поглиблена ЗВТ. Оцінки показали, що тільки ЗВТ+ буде вигідною для добробуту на рівні 4–7% його зростання. Крім того, були також проаналізовані ключові складники ЗВТ, хоч і не було здійснено глибокого аналізу витрат та вигод майбутньої домовленості. За оцінкою CASE, EORUS (2007) щодо впливу ЗВТ+ зростання добробуту становить 2,3–5,3% залежно від горизонту моделювання, причому це дослідження також містить

---

1 http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/ukraine/index_en.htm

аналіз впливу на окремі сектори. Також у цій роботі наведено оцінки впливу на сталий розвиток для кількох горизонтальних питань, які можна розглянути в рамках ЗВТ, зокрема – конкурентна політика, державні закупівлі і технічні стандарти. Дослідження не включає аналіз витрат та вигод від гармонізації з окремими блоками законодавства ЄС (яких усього 35).

Вищезгадані дослідження підтвердили висновок про загальний позитивний вплив угоди про ЗВТ+ на економічний розвиток України. Однак їхні результати не дають уявлення про те, наскільки «глибокою» має бути ЗВТ, і які витрати та вигоди виникають у зв'язку з широким колом питань адаптації законодавства. Тому основне питання переговорів – який рівень інтеграції є оптимальним для України у кожній окремій галузі економічної/торговельної політики – залишилося без відповіді.

При укладанні угоди про асоціацію країни-кандидати повинні в усіх сферах державного управління привести свої інституції, систему управління, адміністративну та юридичну системи у відповідність зі стандартами ЄС як на національному, так і на місцевому рівнях. Глибина адаптації Україною законодавства визначає необхідність та глибину структурних змін та витрат, що виникають у зв'язку з цим. Пропоноване дослідження презентує концептуальне бачення витрат та вигод на різних рівнях інтеграції та законодавчої апроксимації/гармонізації, яка може бути досягнута в рамках ЗВТ.

Звіт має наступну структуру. Розділ 2 містить огляд економічних відносин між ЄС та Україною. Розділ 3 присвячений поточним раундам та процесу переговорів щодо ЗВТ. Розділ 4 містить огляд поточної ситуації щодо імплементації чинних зобов'язань України в рамках СОТ та співпраці з ЄС. Ці зобов'язання оцінюються з погляду їх стосунку до ЗВТ між ЄС та Україною. Розділ 5 містить аналіз витрат та вигод за кількома окремими сферами потенційної ЗВТ, зокрема пов'язаними з запровадженням норм та правил ЄС у сфері корпоративного законодавства та конкурентної політики, лібералізацію потоків капіталу, регулювання фінансового посередництва та гармонізації екологічних стандартів. Розділ 6 описує кілька угод ЄС про ЗВТ з метою визначення питань, на розгляді яких традиційно наполягає ЄС. Звіт завершується висновками, сформульованими на підставі результатів дослідження.

2. СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: КОРОТКИЙ ОГЛЯД

2.1 ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ТА ПОСЛУГАМИ. РУХ КАПІТАЛУ

Торгівля товарами

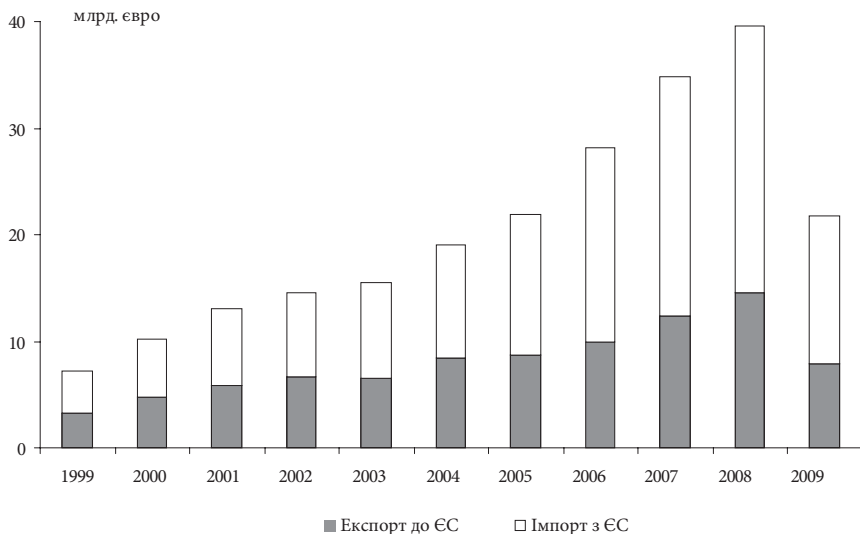
Торгівля товарами між ЄС й Україною постійно зростала до 2009 року (рис. 1). У 1999–2008 роках товарообіг збільшився в 5,5 разів. У 2009 році світова фінансово-економічна криза негативно вплинула на торгівлю, обсяги якої знизилися майже вдвічі (рис. 1). Зокрема експорт скоротився на 45,7% дпр, а імпорт – на 44,6% дпр. Незважаючи на це, ЄС як єдина митна територія, залишається найбільшим торговельним партнером України. У 2009 році 29,0% українського товарообігу припадало на ЄС: відповідно 23,6% експорту та 33,8% імпорту². Утім, пікове значення частки ЄС у зовнішній торгівлі України було досягнуте в 2003 році, коли 35,9% товарообігу припадало на країни ЄС.

Слід зазначити, що впродовж останніх 10 років Україна у торгівлі з ЄС залишається нетто-імпортером. Дефіцит торгівлі товарами збільшився з 0,7 млрд. євро в 1999 році до 6,0 млрд. євро в 2009 році. І, цілком ймовірно, він збережеться, оскільки Україна демонструє стабільний попит на високотехнологічне обладнання та товари тривалого вжитку, вироблені в ЄС.

Упродовж останнього десятиліття на загальному фоні збільшення сукупного експорту (139,4%) структура торгівлі товарами між Україною та ЄС не змінилась. Україна збільшила експорт продуктів харчування та живих тварин; олії тваринного та рослинного походження, жиру та воску; а також машин і транспортного обладнання в ЄС (див. Додаток А, Таблиця 1). Нехарчова сировина, за винятком палива; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості та змішані промислові продукти зараз становлять відносно меншу частку в загальному обсязі експорту України до ЄС. У 2009 році Україна

---

2 Держкомстат України

Рисунок 1. Торгівля товарами між Україною та ЄС-27

Джерело: Eurostat

експортувала в ЄС в основному товари промислового виробництва (27,6%), нехарчову сировину (21,1%), машини і транспортне обладнання (12,1%), мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали (11,5%).

Що стосується імпорту з країн ЄС, то тут спостерігається істотніше зростання обсягів упродовж останніх 10 років – 252,2% (див. Додаток А, Таблиця 2). Товарна структура імпорту також трохи змінилась: основні зміни торкнулися товарних груп, на які припадає найбільша частка в імпорті України з ЄС. Зокрема, частки продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (19,5% у 2009) і машин та транспортного обладнання (32,4%) зросли, а частки товарів промислового виробництва (17,8%) і різних готових виробів (13,5%) трохи скоротилися за 1999–2009 роки.

Таким чином, експорт та імпорт товарів між Україною та ЄС відбувається, головним чином, в рамках таких товарних груп: товари промислового виробництва, машини та транспортне обладнання. Винятком є

нехарчова сировина та мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали (див. Додаток А, Таблиця 1,2).

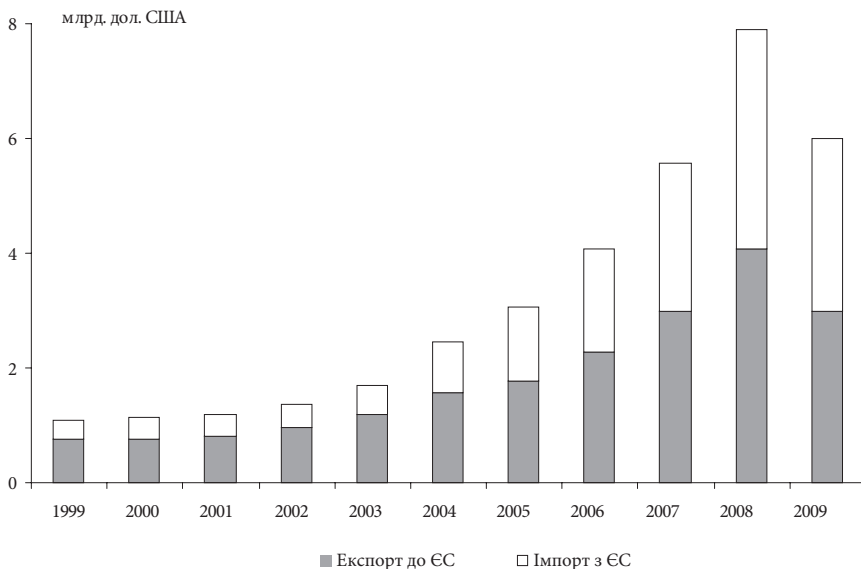
Географія торгівлі товарами характеризується концентрацією товарних потоків на 3 основних партнерах, зокрема Німеччині, Італії та Польщі. На їхню частку припадало 38,8% експорту і 46,5% імпорту в 2009 році.

Торгівля послугами

Торгівля послугами між Україною та ЄС відображає тенденції торгівлі товарами (рис. 2). У 1999–2008 роках зовнішня торгівля послугами зросла у 7,3 рази. У 2009 році торгівля послугами між Україною та ЄС знизилась, але менше, ніж торгівля товарами. Зокрема, у 2009 році експорт скоротився на 26,5% дпр, а імпорт – на 21,7% дпр. Однак, ЄС залишається найбільшим партнером України у сфері торгівлі послугами. У 2009 році на нього припадало 40,8% від загального обсягу торгівлі послугами України, включаючи 31,4% експорту і 58,1% імпорту.

На відміну від торгівлі товарами впродовж періоду 1999–2008 років Україна залишалася нетто-експортером послуг до ЄС. Однак внаслідок швидшого зниження експорту ситуація змінилася в 2009 році, і сальдо торгівлі послугами стало негативним: дефіцит склав 13,8 млн. дол. США (у 2008 році позитивне сальдо становило 229,5 млн. дол. США).

Структура торгівлі послугами впродовж останніх років змінилась (див. Додаток А, Таблиця 4). Раніше (у 2002 році) Україна експортувала передусім транспортні послуги: на їхню частку припадало 80,9% сукупного обсягу експорту послуг до ЄС. У 2009 році частка транспорту знизилася до 58,6% експорту послуг до ЄС. Обсяги експорту різних ділових, професійних та технічних послуг істотно збільшилися і досягли 18,5% експорту порівняно з 8,3% у 2002 році. Структура імпорту послуг також змінилася. Частки транспорту і різних ділових, професійних та технічних послуг знизилися до 12,8% і 17,8% відповідно (див. Додаток А, Таблиця 4). Водночас фінансові послуги стали основною групою послуг, які Україна імпортує з ЄС: їхня частка склала 37,3% імпорту в 2009 році.

Рисунок 2 Торгівля послугами між Україною та ЄС

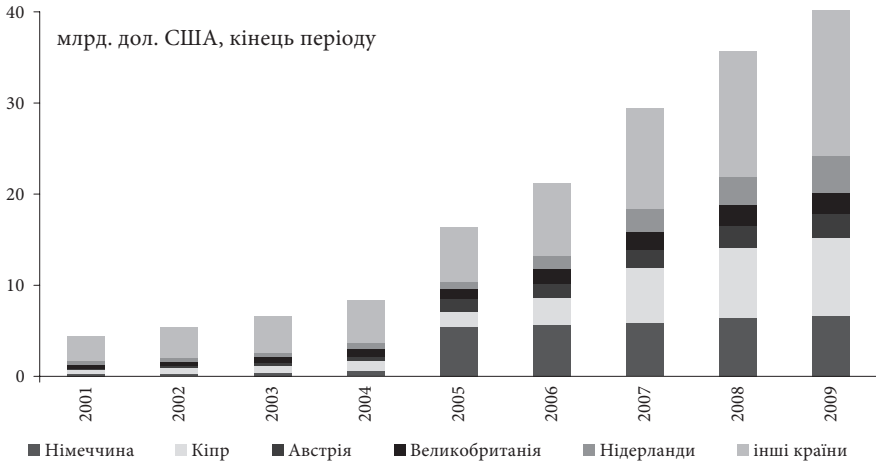
Джерело: Держкомстат України

Основним партнерами України в торгівлі послугами в ЄС є Велика Британія, Кіпр, Німеччина, Австрія, Франція і Бельгія.

Огляд торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС свідчить про те, що протягом останнього десятиліття ЄС залишався одним з основних торговельних партнерів України.

Рух капіталу

Упродовж останніх років ЄС був ключовим іноземним інвестором в Україну. Частка ЄС в обсягах залучених ПІІ становила 78,3% у 2009 році. Станом на 1 січня 2010 року сукупні обсяги ПІІ з ЄС досягли 31,4 млрд. дол. США проти 28,1 млрд. дол. США на 1 січня 2009 року. Найбільший обсяг інвестицій Україна отримала з п'яти країн ЄС: Німеччини, Кіпру, Австрії, Великої Британії та Нідерландів, чия частка становить 77% від сукупного обсягу ПІІ з країн ЄС (рис. 3).

Рисунок 3 Географічна структура ПІІ

Джерело: Держкомстат України

Станом на початок 2010 року ПІІ в основному надходили в галузі промислового виробництва і фінансовий сектор (22,6% і 22,1% від загального обсягу залучених ПІІ, відповідно). Завдяки високій частці європейського капіталу в українській банківській системі, ПІІ з ЄС надходили і під час кризи завдяки рекапіталізації українських дочірніх банків їхніми материнськими банками з ЄС.

2.2. РУХ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

ЄС є одним із основних географічних напрямків для українських мігрантів. За даними дослідження з питань трудової міграції Державного комітету статистики України у 2007–2008 роках на шість європейських країн (Італію, Чехію, Польщу, Угорщину, Іспанію і Португалію) припадало близько 42,9% від 1,3 млн. українських трудових мігрантів³. Українці в основному зайняті на робочих місцях, де потрібна низька

3 Зовнішня трудова міграція населення України. Український центр соціальних реформ та Державний комітет статистики. К. 2009.

кваліфікація, причому більшість із них працюють нелегально, і їхня заробітна плата нижча за оплату праці місцевого населення. Основні перешкоди для легального працевлаштування пов'язані з отриманням візи і визнанням дипломів.

Проблеми з отриманням візи також негативно впливають на туристичні потоки між Україною та ЄС, а також на можливості ділових поїздок. Це, своєю чергою, стримує розвиток торгівлі товарами та послугами між країнами. Вперше візовий режим між Україною та ЄС був лібералізований у 2007 році⁴. Це призвело до збільшення видачі віз, зокрема для тривалого перебування. У квітні 2010 року набрав чинності Візовий кодекс, який ще більше сприятиме міграції⁵. Кодекс передбачає єдину візову політику для всіх країн-членів ЄС. Однак законодавство щодо видачі віз для тривалого перебування (понад 90 днів), а саме це має вирішальне значення для українських трудових мігрантів, як і раніше, перебуває в національній компетенції. Слід зазначити, що більшість консульств та посольств географічно віддалені від мігрантів; більшість із них розташовані у Києві, а управління потоками заявників слабе, що збільшує непрямі витрати отримання віз для українців.

Також ЄС розглядає питання про надання безвізового режиму для українців, якщо Україна виконає свої зобов'язання відповідно до Візової дорожньої карти⁶. Очікується, що Україні доведеться ввести єдиний список документів її громадян, забезпечити українців біометричними паспортами, а також прийняти рамкове законодавство про міграцію, яке все ще перебуває в стадії розробки.

Зараз забезпечено вищий ступінь мобільності фізичних осіб з кількома країнами ЄС. На початку 2009 року Україна ратифікувала угоди про малий прикордонний рух із Польщею та Словаччиною. Це дозволило вільно перетинати кордон громадянам, які проживають у 30-кілометровій прикордонній зоні. Важливість цих угод важко переоцінити, тому що і раніше міграція мешканців цих територій, зокрема з комерційною метою, була справді активною.

4 Основні зміни такі: ціна візи була зменшена, для деяких груп віза була скасована взагалі, умови отримання довгострокової візи були спрощені тощо.

5 http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2010/2010_04_02_01_en.htm

6 <http://euobserver.com/9/29680>

Інше важливе питання, яке турбує ЄС, – це нелегальна транзитна міграція. Нині Україна і ЄС мають багато спільних програм, спрямованих на зміцнення прикордонного контролю та скорочення нелегальної транзитної міграції. Серед них ВОРУК-4 і Huremas-2, які мають на меті поліпшення управління прикордонним рухом⁷. В Україні є кілька центрів реадмісії в Києві, Чернігові, Луцьку. ЄС надав Україні приблизно 2 млн. євро з тим, щоб відкрити ще 5 мобільних центрів для депортованих з інших країн осіб. Наступним кроком є створення комплексної системи регулювання кордонів відповідно до Шенгенського кодексу.

Слід зазначити, що під час кризи деякі країни-члени ЄС проводили жорсткішу міграційну політику. Деякі європейські країни скоротили квоти для іноземних робітників, а деякі посилили покарання за незаконне перебування в країні і ввели додаткові візові вимоги. Ще ця жорсткість була посилена повільнішим прогресом діалогу щодо спрощення руху робочої сили. Незважаючи на це, криза серйозно не вплинула на географічний розподіл українських мігрантів. Більше того, видається, що кількість офіційних виїздів до ЄС з України навіть збільшилася⁸.

Підсумовуючи, слід відзначити, що співпраця між Україною та ЄС у сфері міграції розвивається досить активно та має широкі можливості для подальшого поглиблення, оскільки Україна та ЄС взаємно зацікавлені в упорядкуванні міграційних потоків.

---

7 Мовчан В., Кобилянська А., Сисенко Н. «Економічна інтеграція і кооперація: Україна та ЄС. Підсумки 2009 року». – *International Review*, # 4, 2009. – www.dipacadem.kiev.ua/assets/files/bullets/Review-4_Ukr.2009.doc

8 Мовчан В., Кобилянська А., Сисенко Н. «Економічна інтеграція і кооперація: Україна та ЄС. Підсумки 2009 року». – *International Review*, # 4, 2009. – www.dipacadem.kiev.ua/assets/files/bullets/Review-4_Ukr.2009.doc

3. ПОТОЧНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ РЕЖИМ ТА ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО ЗВТ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

3.1. ТОРГОВЕЛЬНИЙ РЕЖИМ

Рамкові документи, які визначають режим торгівлі між ЄС і Україною, включають Угоду про партнерство та співробітництво, що набула чинності в 1998 році, і положення Генеральної системи преференцій⁹. Останні тенденції економічного розвитку та фінансово-економічна криза зокрема практично не вплинули на торговельний режим між Україною та ЄС.

Відповідно до УПС сторони застосовують один до одного режим найбільшого сприяння (РНС) і звужують можливість введення обмежень на імпорт і експорт, а ГСП дозволяє застосовувати нижчі мита, ніж ставки РНС, на понад 6000 продуктів. Чинна схема передбачає значне пропорційне зменшення мит на більшість промислових товарів, але для сільськогосподарської продукції передбачено відносно низьке пропорційне скорочення. На даний момент ЄС застосовує режими ГСП+¹⁰ та «Усе, окрім зброї»¹¹ для деяких країн, але Україна не має права скористатись ними¹².

Торговельний режим між Україною та ЄС був ще більше лібералізований, коли Україна приєдналася до Світової організації торгівлі в 2008 році. Квоти на експорт прокату металу в ЄС були скасовані, і на тепер у торгівлі між ЄС та Україною немає кількісних обмежень¹³. Україна, в свою чергу, стала більш відкритою для торгівлі завдяки зни-

9 <http://www.delukr.ec.europa.eu/page36090.html>

10 <http://www.delukr.ec.europa.eu/page36090.html>

11 Режим «Усе, крім зброї» передбачає безмитний імпорт усіх товарів з найменш розвинених країн, за винятком зброї та боєприпасів, без будь-яких кількісних обмежень (за винятком бананів, цукру і рису на обмежений період часу).// <http://ec.europa.eu/trade/wider-agenda/development/generalised-system-of-preferences/everything-but-arms/>

12 Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі, Катерина Куценко. Торговельна політика України: стратегічні аспекти та наступні кроки, які треба здійснити. Консультативна робота ІЕД [РР/02/2010]

13 За винятком тих обмежень, що застосовуються до експорту та імпорту України незалежно від країни походження/ напрямку.

женим і зв'язаним імпортом митам, скасування експортних обмежень і зобов'язання провести реформу технічного регулювання.

Україна зобов'язалася перед СОТ забезпечити вільний доступ до ринків та національний режим для 11 основних секторів послуг, що надаються в рамках перших трьох способів поставки. Четвертий спосіб поставки залишається незв'язаним за винятком горизонтальних обмежень про те, що в'їзд і тимчасове перебування в Україні іноземного постачальника потребують дозволу на тимчасове перебування або дозволу на роботу. У деяких секторах, таких як телекомунікації, морські перевезення, нотаріальні послуги та інші, є додаткові обмеження для доступу на ринок. Таким чином, торгівля послугами між Україною і ЄС має потенціал подальшої лібералізації.

Іншими важливими компонентами торговельного режиму між Україною і ЄС є антидемпінгові та спеціальні заходи, що вживаються країнами стосовно різних товарних груп взаємного імпорту. Оскільки в 2005 році Україна отримала статус країни з ринковою економікою, то можливі антидемпінгові розслідування проти українських експортерів до ЄС можуть проводитися із застосуванням звичайної експортної вартості на основі сплаченої ціни або ціни, яка може бути сплачена в Україні, а не в третій країні, як це вимагається для країн з неринковою економікою. Станом на квітень 2010 року, ЄС застосовує шість антидемпінгових заходів проти України. У свою чергу, з боку України налічують три антидемпінгові заходи відносно товарів з деяких країн ЄС, а також шість захисних заходів відносно всіх торгових партнерів, включно з ЄС.

Стандарти і технічні регламенти залишаються ключовим питанням для української торгівлі з іншою частиною світу. Україна зобов'язалася перед СОТ провести значні реформи у сфері технічного регулювання, включаючи узгодження українських технічних регламентів з відповідними міжнародними, зокрема європейськими, стандартами до кінця 2011 року. Усі чинні національні та регіональні стандарти в Україні повинні бути добровільними, за винятком тих, які призначені, між іншим, для захисту інтересів національної безпеки, запобігання шахрайським діям тощо¹⁴. Реформи технічного регулювання дозволять

14 Звіт робочої групи з питань вступу України до СОТ від 25 січня 2008 року WT/ACC/UKR/152. – www.wto.org

уникнути обов'язкової сертифікації широкого переліку продуктів, що, таким чином, полегшить зовнішню торгівлю.

Отже, Україна та ЄС мають вельми сприятливий режим торгівлі, проте подальші поліпшення, безумовно, необхідні. Багато інших країн користуються вигодами від ширших преференцій, тому вони мають кращі конкурентні позиції порівняно з українськими виробниками на ринку ЄС. Очікується, що переговори щодо ЗВТ+, які почались у 2008 році, призведуть до взаємної ліквідації більшої частини імпорتنих мит та адаптації українського законодавства до норм та правил ЄС, що створює істотні вигоди для України.

3.2. ПОТОЧНІ ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО ЗВТ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

У березні 2007 року Україна та ЄС почали переговори про нову посилену угоду з тим, щоб замінити Угоду про партнерство та співробітництво, яка діє з 1998 року. Обидві сторони погодились, що нова угода буде ґрунтуватись на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Таким чином, було прийнято рішення визначити цей документ як Угоду про асоціацію, що передбачає створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі з ЄС.

Одразу після схвалення Генеральною радою СОТ пакету про вступ України 5 лютого 2008 року, ЄС і Україна відразу почали переговори щодо угоди про глибоку та всеохопну зону вільної торгівлі. Попередні консультації між сторонами почались набагато раніше. У рамках майбутньої Угоди про асоціацію ЗВТ має поглибити доступ України до європейського ринку і сприяти подальшим європейським інвестиціям в Україну.

ЗВТ буде невід'ємною частиною майбутньої Угоди про асоціацію. Ця ЗВТ має стати першою з нового типу «глибоких і всеохопних» торговельних угод за участю ЄС. Вона буде охоплювати широкий спектр пов'язаних з торгівлею питань і спрямована на усунення бар'єрів для торгівлі, пов'язаних не тільки з перешкодами «на кордоні», але й передбачатиме глибоке регуляторне наближення і, таким чином, част-

кове відкриття внутрішнього ринку ЄС для України. Угода повинна бути сумісною з правилами СОТ і враховувати можливі результати Дохійського раунду переговорів СОТ.

Сторони погодилися, що переговори проводитимуть у рамках регулярних раундів кожні 8 тижнів почергово у Києві і Брюсселі та в тематичних групах, які працюватимуть паралельно. Сторонами були визначені три основні групи питань для обговорення, а саме: торгівля товарами, торгівля послугами і торговельні правила.

Зараз обговорення відбуваються в таких робочих підгрупах: (1) Торгівля товарами, (2) Торгівля і сталий розвиток, (3) Правила походження товарів, (4) Послуги, заснування компаній, інвестиції, рух капіталу та поточні платежі, (5) Права інтелектуальної власності (6) Географічні зазначення; (7) Сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері, (8) Державні закупівлі, (9) Конкурентна політика: анти-монопольні заходи, (10) Конкурентна політика: державна допомога, (11) Санітарні та фітосанітарні заходи, (12) Торговельні відносини в енергетичній сфері (13) Тарифна пропозиція, (14) Врегулювання суперечок, (15) Транспарентність, (16) Протидія шахрайству, (17) Інструменти торговельного захисту, (18) Технічні бар'єри в торгівлі.

В період з лютого 2008 по травень 2010 відбулися 10 раундів переговорів щодо ЗВТ між Україною та ЄС, в результаті яких досягнуто істотного прогресу у дискусіях з більшості питань. Під час першого раунду сторони погодили загальну структуру і форму угоди. Наступні раунди були детальнішими і орієнтованими на широке коло конкретних питань порядку денного. У ході останнього раунду сторони обговорили, зокрема, конкретні умови доступу до відповідних ринків, серед іншого графік адаптації українського законодавства до законодавства ЄС, а також масштаб необхідних інституційних змін в Україні.

Станом на травень 2010 року переговори щодо розділів, присвячених митниці і спрощенню процедур торгівлі, державним закупівлям, прозорості та праву інтелектуальної власності були попередньо завершені. Розділ про правила визначення походження товарів вже узгоджено. Що стосується розділу про торгівлю товарами, сторони домовилися про поступовий підхід у гармонізації українського законодавства в частині оцінки відповідності.

Однак обговорення регуляторного наближення у сферах, наприклад, санітарних і фітосанітарних стандартів або технічних бар'єрів у торгівлі, пов'язаних з торгівлею питаннях енергетики (транзит, транспорт, ціноутворення), врегулювання суперечок, торгівлі та сталого розвитку все ще тривають і взаємоприйнятних домовленостей поки що не знайдено.

У березні 2010 року Віктор Янукович, як новообраний президент України, підтвердив стратегічну важливість продовження подальшої економічної інтеграції з ЄС через створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі і висловив намір успішно завершити переговори до кінця 2010 року. Прем'єр-міністр Микола Азаров сказав, що уряд поставив за мету підписати Угоду про асоціацію з ЄС протягом 2010 року і буде докладати усіх необхідних зусиль для того, щоб її досягти.

У травні 2010 року Сергій Тігіпко, віце-прем'єр-міністр, який від уряду відповідає за переговори, закликав обидві сторони до розробки проекту чіткого і скоординованого плану дій щодо створення ЗВТ між Україною та ЄС. З української сторони цей план має містити такі заходи як підготовка відповідних законопроектів про процедури державних закупівель, функціонування ринку газу, технічне регулювання, фітосанітарний контроль тощо. Прийняття цих законів разом з адаптацією інших законодавчих актів до стандартів ЄС допоможе Україні ефективніше і якнайшвидше інтегруватися в європейський економічний простір.

Програма реформ уряду 2010–2014¹⁵ зафіксувала укладання Угоди ЗВТ+ з ЄС та інтеграцію до внутрішніх ринків ЄС як стратегічну мету для України, яка має бути досягнута завдяки відповідним реформам та наближенню національного законодавства до європейських стандартів. Закон України, що встановлює засади внутрішньої і зовнішньої політики від 1 липня 2010 року¹⁶ передбачає забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі, як принцип зовнішньої політики. Це чітко вказує на політичну зацікавленість України у здійсненні євроінтеграційного курсу в найближчому майбутньому.

15 http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

16 http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=37809

4. ОГЛЯД ВПРОВАДЖЕННЯ ЧИННИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ

4.1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ПЕРЕД СОТ

Україна стала членом СОТ 16 травня 2008 року. Україна досягла взаєморозуміння щодо торгівлі товарами та послугами з 52 країнами-членами Робочої групи після 15 років переговорів. Довгий переговорний період мав наслідком те, що Україна поступово впроваджувала певні зобов'язання ще до моменту офіційного вступу до СОТ. Проте низку зобов'язань і досі не реалізовано, тому що для них були передбачені перехідні періоди, а деякі зміни потребують часу для повного впровадження.

Ставки ввізного мита

Країна змінила тарифний розклад, привівши ставки ввізного мита до їх зв'язаних рівнів, встановлених у Розкладі тарифів для України, який став частиною національного законодавства. Однак приведення у відповідність внутрішнього Митного кодексу України ще не зроблено.

Україна зобов'язалась приєднатися до 16 з 19 галузевих ініціатив. Після приєднання до СОТ ввізні мита були приведені у відповідність із більшістю ініціатив. Винятком є ініціатива «цивільна авіація», до якої Україна має приєднатись у 2010 році, та «дистильовані спирти», де Україна повинна ввести нульові ставки ввізного мита через 3 роки після вступу до СОТ.

Перехідні періоди встановлені для 320 тарифних ліній, що становить близько 3% загальної товарної номенклатури України. До них належать деякі види м'яса, риби, насіння, алкогольних напоїв, полімерних матеріалів і гуми, металів, меблів, а також продукції машинобудування, включаючи деякі види транспортних засобів. Максимальний перехідний період становить 5 років, до 2013 року, хоча більшість з них закінчується в 2010–2011 роках.

Після перехідного періоду середньозважена ставка митного тарифу буде 5,1% в 2013 році (10,1% для сільськогосподарських продуктів і 4,8% для промислових товарів). Крім того, Україна матиме нульові ставки ввізних мит на 10% тарифних ліній сільськогосподарської продукції і на 35,2% тарифних ліній промислової продукції. Максимальні зв'язані ставки можуть бути застосовані до цукру (50%) та соняшникової олії (30%).

Кількісні обмеження

Україна не буде надалі впроваджувати, повторно впроваджувати або застосовувати кількісні обмеження на імпорт або інші нетарифні заходи, такі як ліцензування, заборони, дозволи, вимоги попереднього санкціонування та інші обмеження з подібним ефектом, які не можуть бути обґрунтовані згідно з положеннями Угоди СОТ. Лише на цукор-сирець тростинний була встановлена квота (260 000 тонн на рік зі збільшенням до 267 800 тонн у 2010 році). Розподіл квот буде здійснюватися на підставі методу «хто перший подав заявку, той перший отримав квоту», який Україна має затвердити протягом трьох років після вступу до СОТ.

Україна зобов'язалася скасувати заборони на експорт товарів, окрім золота, срібла та діамантів. Всі вимоги з ліцензування експорту й інші експортні обмеження та контроль мають застосовуватися відповідно до правил СОТ.

Ставки вивізних мит

До моменту вступу України до СОТ вивізні мита застосовувалися до декількох видів товарів, зокрема, насіння олійних культур, живої худоби, шкіряної сировини, а також брухту чорних і кольорових металів. Україна зобов'язалася поступово скорочувати їх до 10%, 10%, 20%, 15% і 10 євро / т, відповідно. Однак Україна не буде застосовувати жодні обов'язкові мінімальні експортні ціни.

Субсидії

Україна зобов'язується не використовувати експортні субсидії. Промислові субсидії можуть надаватись відповідно до правил Угоди про субсидії і компенсаційні заходи.

Технічні норми та стандарти

З дати вступу Україна зобов'язалась надавати пріоритет використанню міжнародних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності як основи для національних стандартів. До 30 грудня 2011 року всі технічні регламенти України будуть використовувати як основу відповідні міжнародні стандарти.

З дати вступу до СОТ всі чинні національні та регіональні стандарти є добровільними, за винятком тих, на які є посилання або про які йдеться у технічних регламентах, розроблених для захисту інтересів національної безпеки держави, запобігання шахрайським діям, захисту здоров'я та життя людей, тварин або рослин та захисту навколишнього середовища тощо. Станом на 16 березня 2010 року в Україні прийнято 30 технічних регламентів, які були затверджені Постановами Кабінету Міністрів України. Подальша розробка і прийняття технічних регламентів триває¹⁷.

Таким чином, Україна не буде вдаватися до жодних перехідних періодів у застосуванні положень Угоди про технічні бар'єри в торгівлі.

Україна продовжуватиме зменшувати число категорій продуктів, які підлягають обов'язковій сертифікації, з метою поширення практики підтвердження відповідності на основі декларацій виробника. Україна до 31 січня 2012 року надасть СОТ оновлений перелік товарів, що підлягатимуть сертифікації.

Санітарні та фітосанітарні заходи

З моменту вступу Україна зобов'язалась застосувати всі санітарні та фітосанітарні заходи відповідно до вимог Угоди СОТ, зокрема Угоди про санітарні і фітосанітарні заходи та про процедури ліцензування імпорту, не вдаючись до будь-яких перехідних періодів.

---

17 Вероніка Мовчан, Оксана Кузяків. Україна та СОТ: двадцять місяців членства. 16.03.2010

Україна не буде забороняти використання антибіотиків і гормонів, що стимулюють ріст живої худоби в Україні, при цьому Україна зобов'язалась дозволити імпорт м'яса та м'ясних продуктів, вироблених із використанням гормонів росту. З моменту вступу Україна в цілому застосовує тільки ті максимальні ліміти залишків, що ґрунтуються на основі стандартів, встановлених у Кодексі Аліментаріус (Codex Alimentarius).

Пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи

З моменту вступу Україна застосовує такий інвестиційний режим, що відповідає Угодам СОТ, включно з Угодою про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (TRIMs), не вдаючись до будь-яких перехідних періодів та дискримінаційних умов щодо імпорту з усіх країн-членів СОТ і продуктів вітчизняного виробництва.

Права інтелектуальної власності

Україна взяла на себе зобов'язання щодо повного виконання Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності з дати вступу до СОТ без використання будь-якого перехідного періоду.

Торгівля послугами

Україна зв'язала себе зобов'язаннями стосовно доступу на ринок і національного режиму в 11 ключових секторах та кількох інших видах послуг. До того ж, Україна взяла на себе додаткові зобов'язання у низці секторів: послуг зв'язку, морських транспортних послуг, послуг трубопровідного транспорту. Для послуг, включених до Розкладу специфічних зобов'язань України, Україна повинна гарантувати, що процедури ліцензування та умови їх надання не будуть виступати як незалежні бар'єри для доступу на ринок.

Виняток із режиму найбільшого сприяння становлять виробництво та збут аудіо-, відео-, кіно- та телевізійної продукції; послуги, пов'язані з комп'ютерними системами резервування в повітряному транспорті. Послуги внутрішнього водного, залізничного, автомобільного сполучення та пов'язані з ними, не повністю покриваються Розкладом специфічних зобов'язань України, тому що вони регулю-

ються нормами двосторонніх та багатосторонніх міжурядових угод. Чинні винятки із РНС для внутрішнього водного транспорту поступово будуть усунені упродовж 8 років після приєднання до СОТ.

У банківській сфері, починаючи з дати вступу, іноземним банкам дозволено відкривати філії в Україні. Іноземні страхові компанії мають право відкривати філії після 5-річного перехідного періоду.

Державні закупівлі

Україна не приєдналася до Угоди СОТ про державні закупівлі. Відповідно до зобов'язань, Україна має розпочати переговори про приєднання до неї після вступу. У період до приєднання закупівлі повинні здійснюватися прозоро із застосуванням РНС. 1 червня 2010 року Парламент прийняв новий варіант закону про державні закупівлі, який відповідає вимогам ЄС і рекомендаціям Світового Банку. Закон буде введено в дію 30 липня 2010 року¹⁸.

Підсумовуючи, вступ України до СОТ призвів до значної лібералізації торгівлі, тоді як багато змін відбулося до або відразу ж з моменту вступу. Є багато пов'язаних з торгівлею питань, що залишаються поза переговорами у рамках СОТ і, відповідно, потребують особливої уваги у ході переговорів про ЗВТ. Додатково до подальшої лібералізації митних зборів, вочевидь, додаткового розгляду потребують такі питання:

- Ступінь зближення і сумісності технічних регламентів, процедур оцінки відповідності, акредитації та нагляду за ринком із законодавством ЄС;
- Ступінь зближення і сумісності санітарних та фітосанітарних стандартів;
- Подальше удосконалення і спрощення митних процедур та приведення їх у відповідність зі стандартами ЄС;
- Подальші покращення в сферах, пов'язаних із вільною торгівлею послугами, захистом прав інтелектуальної власності, державними закупівлями тощо.

18 <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2289-17> Закон України «Про здійснення державних закупівель» від 01.06.2010 №2289-VI

4.2. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ПРОГРЕСУ УКРАЇНИ В ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ДОБРОСУСІДСТВА

Окрім лібералізації торгівлі в рамках вступу до СОТ, двосторонні відносини з ЄС і, зокрема, виконання Плану дій Україна-ЄС у рамках Європейської політики добросусідства, створюють засади для переговорів про ЗВТ. Нижче ми наводимо огляд прогресу виконання в Україні Європейської політики добросусідства станом на 2009 рік за окремими економічними сферами, які є важливими для ЗВТ.

Митні питання

Прогрес у виконанні Плану дій, спрямований на модернізацію і спрощення митних процедур, у 2009 році був оцінений ЄС як обмежений¹⁹. На цей час не спостерігається значних затримок у пунктах пропуску на кордоні, частково завдяки модернізації прикордонної інфраструктури, але також і через скорочення торгових потоків. У 2009 році Верховна Рада прийняла закон про прикордонний контроль, встановивши правила, що мають застосовуватись на пунктах перетину кордону України. Деякі поправки до законодавства були подані до парламенту для приведення національного митного законодавства у відповідність з оновленою Кіотською конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур, до якої Україна поки що офіційно не приєдналася. Триває робота в сфері розробки концепцій електронної митниці та електронної декларації. Україна, як і раніше, повною мірою не дотримується правил СОТ щодо визначення митної вартості. Офіційне прийняття оновленої версії Гармонізованої системи класифікації товарів (HS-системи) відкладено.

Вільний рух товарів та технічне регулювання

Незважаючи на те, що з 2005 року Україна здійснила кілька кроків у напрямку приєднання до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА), реальний прогрес, на думку

19 Виконання Європейської політики добросусідства у 2009 році. Звіт про хід виконання в Україні// http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2010/sec10_524_en.pdf

Європейської Комісії, можна оцінити як дуже обмежений²⁰. Прийняття низки технічних регламентів у пріоритетних секторах (машинобудування, електрообладнання та прості посудини високого тиску) тривало у 2009 році. Подальші значні зусилля необхідні в галузях, належних до систем загальної безпеки продукції та відповідальності за якість продукції. Жодних зрушень не відбулося у питанні інституціональної реформи української інфраструктури оцінки та управління питаннями якості, за винятком сфери акредитації. У листопаді 2009 року Національне агентство з акредитації України (НААУ) підписало Угоду про взаємне визнання свідоцтв персональної сертифікації персоналу зі сторонами Європейської багатосторонньої угоди про акредитацію. Удосконалення українського законодавства з технічного регулювання, стандартизації, оцінки відповідності, нагляду за ринком, метрології та акредитації відповідно до законодавства ЄС триває.

Санітарні і фітосанітарні стандарти

Україна докладала зусиль для поступового наближення до санітарних і фітосанітарних стандартів. Було прийнято Закон про контроль залишків ветеринарних препаратів і отруйних речовин у живих тваринах, продуктах тваринного походження, а також у кормових та харчових продуктах. На кінець 2009 року Україна перебуває у списку країн зі схваленими планами моніторингу залишкових речовин у домашній птиці, плавниковій рибі, конях, молоці, меді та яйцях²¹. Країна прагне розширити цей список. Включення до списку є важливим кроком для отримання дозволу на здійснення експорту до ЄС. Сьогодні Україна може експортувати тваринницьку продукцію в ЄС, яка може використовуватися лише для корму тварин та технічних потреб.

Створення підприємств і законодавство про компанії

Протягом періоду реалізації плану досягнуто певного прогресу в сфері створення підприємств. Наприклад, у 2004 році був ство-

20 Виконання Європейської політики добросусідства у 2009 році. Звіт про хід виконання в Україні// http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2010/sec10_524_en.pdf

21 Commission Decision of 30 October 2009 amending Decision 2004/432/EC on the approval of residue monitoring plans submitted by third countries in accordance with Council Directive 96/23/EC// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:285:0043:0048:EN:PDF>

рений Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Україна зобов'язалася дозволити діяльність іноземних філій в банківському та страховому секторах (після 5-річного перехідного періоду для страхових компаній) в рамках національного режиму. Більш того, Україна зобов'язалась забезпечити національний режим для широкого спектру послуг²². За даними Європейської Комісії²³ практика реєстрації компаній є досить прозорою в Україні, але існує багато проблем стосовно ліквідації підприємств. 2009 року було прийнято Закон «Про акціонерні товариства». У 2009 році уряд також схвалив законопроект про спрощення умов ведення бізнесу в Україні. Він спрямований, зокрема, на сприяння становленню та розвитку компаній шляхом спрощення порядку видачі дозволів і зменшення статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю. Разом з тим, потрібно докласти більше зусиль для покращення корпоративного управління. Інвестиційний клімат в Україні оцінюється Європейською Комісією як такий, що характеризується однією з найбільш обтяжливих регуляторних систем у Східній Європі²⁴.

Вільний рух капіталу

Національний банк України (НБУ) проводить активну роботу з удосконалення законодавства про валютну політику держави, впорядковуючи законодавство у сфері іноземних інвестицій та вдосконалюючи систему обміну інформацією між державними органами, які здійснюють контроль у сфері зовнішньої торгівлі. У інституційному аспекті необхідно докласти додаткових зусиль, щоб забезпечити незалежність НБУ і підвищити якість системи контролю. Якість контролю за діяльністю небанківських фінансових інститутів залишається проблематичною. Необхідні подальші зусилля для забезпечення вільного руху капіталу, зокрема, в частині репатріації прибутків, отриманих за кордоном, придбання і передачі валюти українськими боржниками нерезидентам.

22 Звіт робочої групи з питань вступу України до СОТ (WT/ACC/UKR/152)// http://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_ukraine_e.htm

23 Виконання Європейської політики добросусідства у 2009 році. Звіт про хід виконання в Україні // http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2009/sec09_515_en.pdf

24 Виконання Європейської політики добросусідства у 2009 році. Звіт про хід виконання в Україні // http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2010/sec10_524_en.pdf

Конкуренція

Хоча Україна і має комплексне та детально розроблене законодавство з питань конкуренції, дотримання якого забезпечується Антимонопольним комітетом (АМК), але країна потребує подальшої модернізації цього інституту з погляду його адміністрування, повноважень і незалежності. За даними Рахункової палати України, конкурентна політика у 2008–2009 роках в Україні була неефективною²⁵. Крім того, у країні немає всеосяжного закону про державну допомогу, а тому прозорого і ефективного регулювання цих питань.

Права інтелектуальної власності

Досі очікується прийняття нової редакції закону про авторські права та нових законів про права промислової власності, а Національна координаційна рада, яка б мала відповідати за вжиття відповідних заходів, досі не створена. Поширеною практикою в Україні є фальсифікація товарів та піратство, а також інші порушення прав інтелектуальної власності. Необхідно терміново докласти подальших зусиль для вжиття стримувальних заходів проти злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Державні закупівлі

Донедавна українське законодавство суперечило європейським і міжнародним стандартам, зокрема, у частині механізмів оскарження, прозорості та дотримання принципів недискримінації. У грудні 2009 року Кабінет Міністрів вніс зміни до Положення про державні закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, відповідно до якого такі закупівлі здійснюються лише у вітчизняних виробників, що виключало участь у конкурсі виробників-нерезидентів. Це створювало серйозні перешкоди для торгівлі та погіршувало бізнес-клімат.

Новий Закон про державні закупівлі був прийнятий 1 червня 2010 року²⁶. Він враховує більшість вимог щодо прозорості та про-

25 Антимонопольний комітет сам у полі не воїн// <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16726560>

26 <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2289-17> Закон України «Про здійснення державних закупівель» від 01.06.2010 №2289-VI

цедур проведення, встановлених у ЄС. Однак потрібно забезпечити його подальшу імплементацію та неухильне дотримання.

Підсумовуючи, зазначимо, що виконання Плану дій Україна-ЄС стало додатковим стимулом для наближення української регуляторної та адміністративної системи до європейських стандартів. Проте, беручи до уваги обмежений прогрес у економічних сферах, більшість питань, як здається, було відкладено до переговорів про глибоку та всеохопну зону вільної торгівлі.

Зокрема, в рамках переговорів про ЗВТ технічні бар'єри в торгівлі потребують особливої уваги. При цьому питання, пов'язані зі стандартами, мають першорядне значення, оскільки скорочення мит виводить ці нетарифні заходи на перший план серед торговельних бар'єрів. Ситуація повинна змінитися з погляду наближення технічних регламентів України до регламентів ЄС після 2012 року, коли всі технічні регламенти України ґрунтуватимуться на відповідних міжнародних стандартах. Хоча Україна рухається в напрямку запровадження добровільних стандартів, система обов'язкової сертифікації ще не повністю скасована. Водночас, проблеми з процедурами оцінки відповідності, акредитацією та наглядом за ринком, як очікують, збережуться, і повинні бути вирішені в рамках переговорів про ЗВТ.

5. ВИГОДИ ТА ВИТРАТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЗАКОНОДАВТСТВОМ ЄС (ACQUIS)

Обговорення вигод від створення ЗВТ з ЄС не може бути відокремленим від оцінки витрат, які пов'язані з реалізацією відповідних домовленостей. По-перше, мова йде про потенційні витрати, пов'язані із забезпеченням виконання зобов'язань України, серед інших, про можливі витрати, зумовлені регуляторною адаптацією. Очевидно, що Україні доведеться істотно змінювати свою політику та інститути для забезпечення узгодженого рівня наближення національного законодавства до законодавства ЄС. Досвід інших країн показав, що наслідки таких змін для бюджету не можна недооцінювати. Фінансовий тягар варіюється від країни до країни, але не можна знехтувати і загальними витратами, пов'язаними з прийняттям законодавства. Цей аспект вимагає особливої уваги, оскільки адміністративний потенціал та потенціал примусу виконання законів в Україні є досить низьким.

Названа проблема викликає серйозні запитання щодо основних елементів та розміру витрат із гармонізації законодавства, а також щодо того, адаптація яких саме інститутів та регуляторних норм та правил має бути проведена в першу чергу, в другу тощо.

Acquis communautaire – цілісна система законодавства Європейського співтовариства, що накопичувалась та систематично змінювалась упродовж останніх 45 років. 31 розділ *acquis* визначено для 10 країн, які приєдналися до ЄС у травні 2004 року, а також Болгарії, Румунії, але їхня кількість зросла до 35 для майбутніх заявників, таких як Хорватія, Македонія тощо. З 35 розділів *acquis*, які стосуються вільного пересування людей, товарів, послуг, капіталу; галузевої політики, політики у сфері малого і середнього бізнесу, регіональної політики, монетарного союзу, юстиції та внутрішніх справ – тільки деякі правила становлять підґрунтя для переговорів між ЄС та країнами-кандидатами на членство у ЄС²⁷.

---

27 Aristidis Bitzenis, Andreas Andronikidis. Costs and benefits of integration in the European Union and the Economic Monetary Union (EMU). http://www.denbridgepress.com/emfm_abstract.php?a=18

У всіх сферах дії *acquis* країни-кандидати мають привести свої інститути, управлінський потенціал, адміністративну та судову систему у відповідність до стандартів ЄС, як на національному, так і на регіональному рівнях. Це дозволить їм ефективно запроваджувати *acquis* після приєднання до ЄС, і, де це необхідно, запровадити положення *acquis* задовго до приєднання. Загалом, це вимагає доброго функціонування та стабільності державного управління, що побудоване на ефективній та неупередженій цивільній службі, та на незалежній та ефективній судовій системі²⁸.

Очевидно, що ЗВТ з ЄС не може і не повинне охоплювати всі розділи *acquis*. Замість цього, розділи мають бути згруповані залежно від вигод та витрат від їх запровадження в порядку пріоритетності, що визначає відносну важливість того чи іншого конкретного питання для країни і витрати на його вирішення. Для України першочергової уваги потребують ті розділи *acquis*, що безпосередньо мають вплив чи пов'язані з торгівлею. Однак ряд сфер варто гармонізувати із нормами *acquis* заздалегідь, оскільки результати такої гармонізації мають більш довготерміновий ефект, або ж внутрішнє законодавство у цих сферах потребує модернізації чи, навпаки, перебуває на початковому етапі розвитку (наприклад, регулювання проблем, пов'язаних з ГМО), а його відповідність європейським стандартам, безперечно, відповідає економічним інтересам України. Наше бачення такої ієрархії пріоритетів, а також оцінка витрат і вигод від запровадження в Україні окремих розділів *acquis* подані нижче.

І хоча сьогодні ми не говоримо про асоціацію із перспективою членства, однак для кращого розуміння орієнтирів в адаптації ми обрали принципи та пріоритети апроксимації, які були визначені ЄС для країн-кандидатів. Це дозволить отримати повну картину пріоритетів політики та рамкових умов ЄС у цих сферах та повніше оцінити обсяги необхідних зусиль та змін з боку України.

28 http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/negotiations_croatia_turkey/index_en.htm

5.1. ЗВТ: «МЕНЮ ВАРІАНТІВ» ДЛЯ УКРАЇНИ

Для того, щоб побудувати ієрархію проблем, пов'язаних з ЗВТ, і представити меню варіантів, ми розділили відповідні економічні / торговельні сфери на чотири основні категорії²⁹:

- (i) ті сфери, які вимагають трохи більше зусиль, ніж виконання зобов'язань, що взяла Україна у рамках договорів із СОТ та плану дій Україна – Європейська політика добросусідства (однак у цих сферах головним проблемним питанням може стати сама здатність імплементації зобов'язань);
- (ii) ті сфери, де глибша інтеграція в рамках ЗВТ явно буде на користь Україні і, таким чином, метою було б подальше можливе наближення законодавства;
- (iii) ті сфери, в яких, як показує досвід, існують значні витрати наближення законодавства і необхідно провести ретельний аналіз витрат і вигод для глибшої інтеграції з тим, щоб визначити відповідний рівень правового наближення;
- (iv) ті сфери, які без чіткої перспективи членства, краще за все виключити з порядку денного для України в осяжному майбутньому.

Відповідно до цього, ми наводимо нижче та коротко характеризуємо попереднє «меню варіантів» для України на основі переліку основних розділів *acquis*.

Варіант 1: «Невелике доопрацювання»

Розділ 3: право заснування та свобода надання послуг
--

Ми виявили тільки один розділ *acquis*, реалізація якого, як здається, вимагає «невеликої додаткової роботи», окрім виконання зобов'язань перед СОТ і планом дій в рамках Європейської політики добросусідства. Висновок ґрунтується на визнанні значного прогресу, якого досягнула Україна у лібералізації торгівлі послугами в рамках зобов'язань перед СОТ. Крім того, ми спираємося на висновок ЄС, що Україна досягла прогресу в сфері прав заснування приватного бізнесу,

29 Відповідно до структури, яка була визначена Технічним завданням дослідження,

і процес реєстрації компанії в країні є достатньо прозорим. Щоправда, потрібні подальші зусилля у сфері спрощення процесу закриття компаній (ЄС, 2009).

Варіант 2: Поглиблена інтеграція – якнайкраще для України

Розділ 1: вільний рух товарів
Розділ 2: вільний рух робочої сили
Розділ 4: вільний рух капіталу
Розділ 18: статистика

Ми визначили чотири розділи, в яких глибша інтеграція, як здається, відповідає інтересам України. Ці розділи включають вільний рух товарів, робочої сили і капіталу. Ці висновки збігаються з висновками Messerlin (2009) про те, що глибока інтеграція бажана в питаннях, пов'язаних з торгівлею, а також у політиці сприяння зростанню, тоді як решта нормотворчих правил повинні бути ретельно вивчені, а їх вигоди і витрати слід детально проаналізувати, враховуючи відмінності в інтересах країн з різним рівнем доходів на душу населення.

Разом із подальшим скороченням тарифних бар'єрів для всіх товарів за межами зобов'язань України перед СОТ, Угода про вільну торгівлю повинна передбачати значне коригування нормативно-правової бази, особливо у сфері технічних бар'єрів, а також у процедурах митного оформлення. Хоча повна гармонізація технічних бар'єрів, передбачених у розділі 1, може бути досить дорогою для України, наближення української системи до європейських стандартів та взаємне визнання стандартів і процедур оцінки відповідності та акредитації, безсумнівно, будуть корисні для торгівлі, що призведе зрештою до підвищення рівня добробуту населення.

Щодо стосується вільного руху робочої сили, то це дуже делікатне питання для ЄС. З погляду України це було б корисно, оскільки дозволило сприяти більшій прозорості міграції робочої сили і, отже, більшій соціальній захищеності трудових мігрантів. Проте потрібно створити механізм узгодження національних актів, що регулюють соціальне забезпечення.

Вигоди і витрати вільного руху капіталу, зокрема, прямих іноземних інвестицій, розглядаються в розділі 5.4.

Щодо стосується статистики, гармонізація статистичної інфраструктури сприятиме підвищенню надійності, прозорості та порівнянності даних, а це, в свою чергу, забезпечить глибше розуміння різних процесів у країні і, отже, дозволить розробляти більш дієві стратегії.

Варіант 3: Істотні витрати

Розділ 6: право компаній

Розділ 7: захист прав інтелектуальної власності

Розділ 8: конкурентна політика

Розділ 9: фінансові послуги

Розділ 12: безпека харчової продукції, ветеринарна та фітосанітарна політика

Розділ 11: сільське господарство та розвиток сільської місцевості

Розділ 13: рибальство

Розділ 14: транспорт

Розділ 15: енергетика

Розділ 19: соціальна політика та зайнятість

Розділ 20: промислова політика

Розділ 21: транс'європейські мережі

Розділ 23: судова система та фундаментальні права

Розділ 26: освіта і культура

Розділ 27: навколишнє середовище

Розділ 28: охорона здоров'я і захист прав споживачів

Розділ 32: фінансовий контроль

Сімнадцять розділів *acquis* були визначені як потенційно привабливі, але, водночас, є такими, що потребують подальшого вивчення аргументів «за» і «проти» для вибору ступеня адаптації/гармонізації.

Нижче ми розглядаємо втрати і вигоди чотирьох розділів: право компаній, конкурентна політика (аспекти державної допомоги), фінансові послуги (особливо Basel II) і питання навколишнього середовища (розділи 5.2, 5.3, 5.5 та 5.6).

Що стосується безпеки харчових продуктів, ветеринарних і фіто-санітарних стандартів, а також охорони здоров'я та захисту прав споживачів, то ці питання є дуже важливими для України, оскільки експортери продукції тваринництва страждають від обмеженого доступу до ринку ЄС якраз через негармонізовані стандарти. Однак повна гармонізація стандартів може бути занадто дорогою для України згідно з Messerlin (2009), високі обов'язкові харчові стандарти належать до норм, що створюють додаткові витрати для споживачів. Впровадження харчових стандартів має більше розповсюдження в економічно розвинених країнах. В країні має бути визначений баланс інтересів різних економічних агентів.

Такі ж аргументи стосуються і до права компаній, політики зайнятості, стандартів щодо навколишнього середовища тощо. Звичайно, існують чисті вигоди від розвиненішого регуляторного середовища. Однак витрати дотримання всіх норм і правил занадто високі, і не всі норми спрямовані на економічне зростання у короткостроковому періоді. Тому названі питання вимагають подальшого вивчення.

Варіант 4: Потрібна чітка перспектива членства

Розділ 5: державні закупівлі

Розділ 10: інформаційне суспільство і ЗМІ

Розділ 16: оподаткування

Розділ 17: економічна і монетарна політика

Розділ 22: регіональна політика і координація структурних інструментів

Розділ 24: правосуддя, свобода і безпека

Розділ 29: митний союз

Розділ 30: зовнішня політика

Розділ 31: міжнародна політика, політика безпеки і захисту

Розділ 33: фінансові і бюджетні регулювання

Розділ 34: інституції

Таким чином, інші одинадцять розділів *acquis* були віднесені до таких, для запровадження яких необхідною є чітка перспектива членства. Ці розділи охоплюють питання, які стосуються «внутрішніх»

умов сприяння торгівлі (behind the border), в основному – макроекономічної політики, функціонування митного союзу, питань безпеки тощо.

Нижче ми подаємо огляд вигод і витрат адаптації законодавства України до законодавства ЄС у окремих сферах.

5.2. ВИТРАТИ І ВИГОДИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАВА КОМПАНІЙ

Право компаній розглядається як одна з підвалин, на яких будується ринкова економіка³⁰. Біла книга також зазначає, що країни Центральної і Східної Європи запровадили базову форму права компаній як складник процесу переходу до ринкової економіки. Зазвичай копіюється модель однієї з країн-членів, і тому така модель відповідає вимогам Союзу. Однак ступінь та глибина копіювання моделі неоднакові й варіюються залежно від країни, яка її адаптує до своїх умов, часто звужуючи ступінь охоплення відповідних сфер регулювання. Найкраще адаптація реалізовується у сфері рівного ставлення до іноземців та іноземних компаній, що зумовлено бажанням залучити іноземні інвестиції. Приблизно така сама ситуація існує в питаннях фінансової звітності, де діють три основні директиви ЄС.

Гармонізація права компаній у рамках ЄС здійснювалась для стимулювання подальшої економічної інтеграції країн-членів союзу, яка почалася 1961 р. із заборонаю на запровадження будь-яких обмежень підприємницької діяльності. Основною метою гармонізації є реалізація основних свобод, передбачених законодавством ЄС, – свободи руху товарів, послуг, капіталу і робочої сили, які забезпечують ефективне функціонування внутрішнього ринку.

Законодавчою основою гармонізації права компаній є розділ 2 «право утворення» та стаття 56–60 «капітал та розрахунки» Угоди про заснування Європейського Співтовариства, що регламентують питання, пов'язані з інвестиціями. Згідно зі статтею 48 Угоди про ЄС «Компанії чи фірми – це компанії або фірми, створені згідно

30 White Paper. Preparation of the associated countries of Central and Eastern Europe for integration into the internal market of the Union, Brussels, 03. 05. 1995 COM (95) 163 final

з цивільним чи комерційним законодавством, а також кооперативні об'єднання та інші юридичні особи, що діють згідно з публічним чи приватним законодавством, за винятком неприбуткових організацій». Європейська комісія погоджується, що назви та організаційні форми в кожній країні – члені ЄС мають історичну традицію та класифікацію, і, перш за все, їхня діяльність має регламентуватись національним законодавством, а права компаній ЄС розповсюджуються на найширші кола компаній.

Таким чином, основним завданням гармонізації у цій сфері є не уніфікація форм компаній в ЄС, а забезпечення еквівалентного рівня захисту інтересів усіх зацікавлених сторін: підприємців, інвесторів та третіх сторін з метою створення привабливих умов для виконання транскордонних угод та підтримання ефективного функціонування внутрішнього ринку.

Огляд Розділу

Розділ *acquis* у сфері права компаній містить п'ять законодавчих сфер.

1. Право компаній у прямому сенсі (директиви публічності інформації про тих, хто представляє компанію, фінансовий стан, надходження, обслуговування та реструктуризація капіталу у публічних компаніях).
2. Законодавство про звітність (*acquis* визначає правила оформлення щорічних та консолідованих звітів, включаючи спрощені правила для малих і середніх підприємств. Застосування Міжнародних стандартів звітності є обов'язковим для окремих публічних компаній).
3. Захист прав власності, включаючи інтелектуальну власність.
4. Визнання та дотримання судових рішень у цивільних та комерційних справах (Постанова, що замінила Брюссельську конвенцію про юрисдикцію та дотримання судових рішень у цивільних та комерційних справах).
5. Контрактні зобов'язання (Римська конвенція про закон, що регулює контрактні зобов'язання).

Головними питанням, що мають вирішити країни-кандидати на членство в ЄС, є наступні.

1. Захист прав промислової власності для фармацевтичної продукції в рамках збільшеного союзу.
2. Дотримання прав інтелектуальної власності (ПІВ), зокрема боротьба проти піратства та підробок.
3. Торгова марка співтовариства. За нормами ЄС, в країнах-кандидатах автоматично запроваджуються єдині вимоги до ТМС.

Адміністративні аспекти застосування acquis Права компаній

Законодавче наближення у сфері права компаній передбачає *inter alia* існування

- реєстру організацій, що може працювати в електронному середовищі;
- національного засобу масової інформації (в паперовій чи електронній формі), в якому публікують важливу для компаній інформацію;
- адміністративного органу, що гарантує контроль за злиттям компаній (або можливість визначити, що статут компанії та будь-які зміни установчих документів мають бути завірені нотаріально).

Облік та аудит вимагає:

- існування національного органу, що у формі приватної організації чи публічного органу встановлює стандарти (часто це Міністерство фінансів, юстиції чи економіки) та відповідає за формування стандартів обліку на доповнення до основного закону;
- створення механізму забезпечення правильного дотримання стандартів обліку (не запроваджений в кожній країні – члені ЄС), що має забезпечити право користувачів щорічних звітів оскаржувати недотримання відповідних законів у сфері обліку, регулювань та стандартів. В цій сфері спостерігають тенденцію

побудувати стандарти обліку для великих компаній, що торгуються на біржах, міжнародні стандарти обліку (IAS);

- наявності професійної організації аудиторів, що представлятиме інтереси аудиторів, (не всі мають запровадити *acquis*). Це можуть бути приватні організації, а також напівпублічні організації, що мають право видавати нормативні документи.

Законодавство про інтелектуальну власність:

- у складі судів та трибуналів має бути достатня кількість суддів, що спеціалізуються на законодавстві в сфері права інтелектуальної власності; справи мають розглядатись без запізень;
- проведення тренінгів з питань ПІВ для співробітників правоохоронних органів та митниці, включаючи співробітників прикордонних органів;
- відповідна структура, що опікується ПІВ у відповідному міністерстві та інших державних органах, які повинні мати у штаті компетентних службовців³¹.

Рамкові умови дій України та ЄС

Главу II Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) між ЄС та Україною присвячено питанням Права компаній – умов створення та діяльності компаній.

Вона встановлює режим найбільшого сприяння для створення і діяльності українських компаній та їхніх філій та національний режим для дочірніх компаній українських компаній (із застереженням для сектору видобування корисних копалин, рибальства, придбання нерухомості та аудіо- і відеопослуг), створених на території країни-члена ЄС, РНС та національний режим для заснування та діяльності підприємств ЄС, їхніх дочірніх компаній та філій на території України (із застереженням для сфери фінансових послуг, брокерських послуг, сільського господарства, телекомунікацій та деяких інших сфер).

31 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/enlargement_process/accesion_process/how_does_a_country_join_the_eu/negotiations_croatia_turkey/adminstructures_version_may05_35_ch_public_en.pdf

Винятком є компанії повітряного, річкового та морського транспорту. Для них УПС передбачає право комерційної присутності на території сторін угоди.

Положення Глави I встановлюють, що компанія ЄС чи України, створена та території України чи країни-члена ЄС відповідно, має право приймати на роботу самостійно або у свої філії чи дочірні компанії згідно з законодавством країни, яка приймає, на території України чи ЄС відповідно, робітників – громадян ЄС чи України відповідно, за умови, що ці працівники є «ключовими працівниками» (переведені в межах корпорацій), і вони працевлаштовані винятково компаніями, дочірніми компаніями чи філіями. Дозвіл на проживання та роботу таких працівників має поширюватись на період дії контракту³².

Згідно зі статтею 2.3.2 Плану дій України – ЄС Україна повинна у сфері

а) діяльності компаній:

- створити сприятливе середовище для компаній, тобто прийняти та імплементувати законодавство у сферах конкуренції та банкрутства;
- скасувати дискримінаційні заходи, що впливають на діяльність українських та європейських компаній;

б) заснування компаній:

- забезпечити повне і ефективно запровадження режиму найбільшого сприяння національному режиму;
- забезпечити виконання та підтримку умов, за яких здійснено інвестування;
- забезпечити, щоб філії та дочірні компанії європейських та українських підприємств отримували ставлення не гірше, ніж до місцевих компаній (національний режим). Українські компанії, створені в нових країнах-членах ЄС можуть відкривати свої філії в інших країнах – членах ЄС. Для інвесторів високі стандарти захисту діють у всьому ЄС;
- завершити перегляд українського законодавства для визначення бар'єрів для створення компаній з метою їх скасування;
- поступово усунути обмеження на заснування компаній;

32 Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States and Ukraine

- забезпечити ефективність центрального координаційного органу, що сприяє спрощенню процедури заснування компаній;
- d) законодавства про компанії:
  - підвищити компетенцію і незалежність аудиторів;
  - наблизити та забезпечити ефективне впровадження ключових принципів відповідних міжнародних правил та стандартів, а також правил та стандартів ЄС;
  - створити єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, компаній та забезпечити оприлюднення інформації про організаційно-правову форму та фінансовий стан компаній;
  - визначити та забезпечити ефективну діяльність адміністративного органу, що забезпечує контроль за реєстрацією компаній та відповідністю окремих актів законодавству;
  - стимулювати прийняття Кодексу корпоративного управління³³.

Рівень наближення українського законодавства до законодавства ЄС розглядається у статті УПС, що визнає таке наближення важливою умовою для підсилення економічних зв'язків між Україною та ЄС і фіксує право компаній як одну зі сфер адаптації³⁴.

Рівень адаптації законодавства України до законодавства ЄС

Державна програма з адаптації українського законодавства до законодавства ЄС була прийнято 1 березня 2004 р.³⁵. Програма визначає пріоритетні сфери та етапи адаптації, а також її адміністративні рамки. Перший етап адаптації був продовжений до визначення УПС. Українське законодавство у сфері підприємництва відповідає *acquis communautaire*. Велика кількість *acquis* стосується питань корпоративного управління, захисту прав міноритарних акціонерів і договірних права.

За даними річного звіту з виконання Програми адаптації розвиток права компаній значно просунувся з прийняттям Закону «Про акціонерні

³³ План дій Україна-ЄС

³⁴ Угода про Партнерство та Співробітництво між Європейським Співтовариством та Україною

³⁵ Закон України «Про Державну Програму адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р., N 1629-IV

товариства»³⁶, який набув чинності в квітні 2009 року. Прийняття Закону дозволило врахувати положення другої директиви ЄС № 77/91/ЕЕС, що стосується головним чином прав міноритарних акціонерів.

У грудні 2009 року було ухвалено Закон України про спрощення умов ведення бізнесу³⁷, спрямований на спрощення створення та розвитку компаній за рахунок полегшення видачі дозволів і скорочення кількісних вимог до статутного капіталу у товариствах з обмеженою відповідальністю. Спрощення створення правил і процедур мають сприяти поліпшенню інвестиційного клімату в Україні.

Подальше наближення містить питання банкрутства, бухгалтерського обліку та аудиту. Наступний необхідний крок у наближенні – розробка і прийняття Закону «Про товариства з обмеженою відповідальністю»³⁸ й узгодження положень господарського та цивільного кодексів у сфері законодавства про компанії.

Законодавство про товариства з обмеженою відповідальністю має враховувати положення першої Директиви Європейської комісії № 68/151/ЕЕС про координацію гарантій, які з метою захисту інтересів країн-членів та інших необхідні державам-членам і компаніям, згідно з другим абзацом статті 58 Угоди про ЄС, з тим, щоб зробити ці гарантії еквівалентними на всій території Співтовариства, четвертої Директиви 78/660/ЕЕ про річні звіти деяких компаній, сьомої Директиви № 83/349/ЕЕС по консолідовану звітність, одинадцятої Директиви 89/666/ЕЕС про вимоги розкриття інформації стосовно філій, відкритих у державах-членах ЄС, діяльність яких регулюється законодавством іншої держави, а також положення дванадцятої Директиви 89/667/ЕЕС «Про компанії» щодо одномандатних приватних компаній з обмеженою відповідальністю.

Деякі поправки до чинного українського законодавства необхідні в сфері банкрутства. Так, наближення має бути досягнуто з Європейською конвенцією Про деякі міжнародні аспекти банкрутства (1990) та Постановою Ради (ЄС) № 1346/2000 від 29 травня 2000 року у справі про неплатоспроможність.

36 Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI

37 Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні» від 15.12.2009 р. № 1759-VI

38 http://www.sdla.gov.ua:8080/control/uk/publish/article?art_id=49860&cat_id=46962

Право компаній належить до галузі економічного і секторного співробітництва, що можуть бути тимчасово закриті у переговорах про ЗВТ.

Витрати і вигоди для України

З *acquis* виходить, що вигоди від інтеграції та наближення багато-вимірні: політичні, економічні, соціальні та культурні³⁹. З іншого боку, відповідність законодавству ЄС ставить також питання про витрати.

	Витрати	Вигоди
Держава	Високі адміністративні витрати на створення публічно відкритої національної системи реєстрації компаній та підготовку спеціалізованих судів зі справ інтелектуальної власності ⁴⁰ . Конкурентні втрати від нижчих вимог до розкриття інформації у країнах-партнерах. Високі витрати на правову співпрацю у деяких міжнародних аспектах банкрутства.	Ефективніший розподіл капіталу та зростання прямих іноземних інвестицій. Доступ до дешевшого капіталу і більш ліквідних фінансових інструментів. Підвищення ефективності від конкуренції. Збільшення інтеграції в європейські соціальні та економічні системи. Збільшення довіри інвесторів до українського ринку.
Компанії	Конкурентні втрати від розкриття власної інформації. Високі разові витрати на впровадження МСБО, МСФЗ та їхнє дотримання виконання ⁴¹ . Висока вартість обов'язкового аудиту та всіх належних перевірок ⁴² .	Менша середня вартість капіталу. Доступ до більш ліквідних ринків. Уникнення втрат у зв'язку з недостатнім розкриттям інформації. Перевага у переговорах від існування розкритої інформації про клієнтів і постачальників. Вищий рівень захисту прав власності завдяки міжнародному співробітництву.
Соціальні витрати	Реалізація та захист права людини на свободу підприємництва.	Захист прав споживачів завдяки розкриттю інформації

39 Aristidis Bitzenis, Andreas Andronikidis. Costs and benefits of integration in the European Union and the Economic Monetary Union (EMU). http://www.denbridgepress.com/emfm_abstract.php?a=18

40 Адміністративні витрати на створення відкритої доступної національної реєстраційної системи всіх компаній міститимуть витрати на отримання та зберігання інформації, що на сьогодні не міститься в державному реєстрі (лістинг, фінансові звіти і т.ін) та забезпечення електронного доступу до цієї інформації.

41 Запровадження МСФЗ коштує від 100 000 грн. залежно від розміру компанії та програми

42 Міжнародний аудит провідних аудиторських компаній коштує від 80000 грн. (середня компанія, одна-дві ключові сфери діяльності, проста структура).

У разі прийняття *acquis* про компанії, ми повинні розглядати адміністративні витрати, що виникають для компаній при забезпеченні відповідності законодавству ЄС. Вигоди від норм законодавства ЄС про компанії не у всіх випадках перевищують адміністративні витрати для українських компаній. Крім того, для оцінки ми намагалися врахувати і витрати споживачів (соціальні витрати).

Звичайно, більша частина витрат, пов'язаних з дотриманням *acquis*, припадає на компанії, які повинні запровадити відповідні стандарти обліку і звітності та нові процедури розкриття інформації. Крім того, виникають ризики у зв'язку з новими стандартами розкриття інформації за вельми нестабільних умов, які характеризуються інтенсифікацією рейдерських атак.

5.3. ВИТРАТИ І ВИГОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КОНКУРЕНЦІЇ

Політика в сфері конкуренції набуває все більшого значення у відносинах ЄС з державами – сторонами ЗВТ, поступово замінюючи торговельну політику, наприклад, антидемпінгові заходи. Питанням політики в сфері конкуренції приділено значну увагу у ході переговорів між ЄС та Україною щодо угоди про вільну торгівлю. Україна бере на себе зобов'язання привести своє законодавство в галузі конкуренції у відповідність з *acquis* ЄС (Розділ 8 *acquis*).

Адаптація законодавства може містити як ліквідацію непрямих бар'єрів, що виходить за межі Угоди СОТ у ряді важливих аспектів, так і особливі вимоги з промислової політики. Зокрема, основними напрямками політики ЄС в галузі конкуренції є:

- антимонопольна політика,
- злиття і поглинання,
- лібералізація, і
- державна допомога

Конкурентне законодавство містить сукупність правил і процедур по боротьбі з антиконкурентною практикою компаній (обмежувальних угод між підприємствами і зловживання домінуванням на ринку),

вивчення злиття підприємств, а також принцип утримуватись від надання державної допомоги, яка викривлює конкуренцію на внутрішньому ринку.

Правила ЄС у сфері конкуренції містяться у статтях 81 і 82 Римського договору, прийнятого Європейським економічним співтовариством. Стаття 81 забороняє будь-які угоди чи узгоджені дії між усіма суб'єктами (незалежно від того, чи вони державні чи приватні) та будь-які рішення асоціацій підприємств, які можуть вплинути на торгівлю між державами-членами або спричинити викривлення конкуренції всередині спільного ринку. Стаття 82 забороняє зловживання домінуванням суб'єкта на всьому або на значній частині загального ринку, якщо ці зловживання можуть вплинути на торгівлю між державами-членами.

Антимонопольне законодавство. Для європейського бізнесу є незаконним домовлятись один з одним про встановлення цін або про поділ ринків. Комісія стягує з європейських компаній штрафи за такі дії. Допускаються деякі винятки: співпраця в галузі розробки єдиних технічних стандартів для ринку в цілому, а також співробітництво невеликих компаній, якщо це зміцнює їхню здатність конкурувати з більшими. Деякі види співробітництва потребують затвердження Європейською Комісією.

З 1989 року **злиття та поглинання** підприємств перебувають під контролем Європейської Комісії для запобігання будь-яких концентрацій, що можуть призвести до викривлення конкуренції на спільному ринку. Відповідно до Положення про злиття, Європейську комісію необхідно повідомляти про усі злиття і поглинання, що перевищують певний поріг з метою роз'яснення можливого впливу на конкуренцію на спільному ринку.

Лібералізація. Комісія звертає особливу увагу на те, щоб забезпечення конкуренції між старими гравцями та новачками на ринках газу та електроенергії було справедливим і вело до зменшення цін для споживачів та бізнесу. Якщо інфраструктура належить до природної монополії, як газопроводи, телекомунікації тощо, то має бути забезпечений рівний доступ третіх сторін до мереж. Якщо немає природної монополії, то процес вибору компанії для надання послуг повинен бути прозорим.

Державна допомога – інший аспект політики у сфері конкуренції, що регламентується в ЄС. Відповідно до Угоди про ЄС, державна допомога не дозволяється, оскільки вона шкодить конкуренції. Особливі види державної допомоги допускаються лише як виняток.

Оскільки кожна з вищезгаданих тем є складною, нижче ми сфокусуємося на одному аспекті політики в сфері конкуренції, а саме: на проблемі державної допомоги.

Державна допомога: правила ЄС

Правила державної допомоги ЄС прості: в них чітко сказано, що державна допомога призводить до викривлення умов конкуренції і тому не дозволяється. Тим не менше, дозволяється допомога, що надається за рахунок державних ресурсів, яка не викривлює і не загрожує конкуренції і полягає у створенні сприятливих умов окремим підприємствам або виробництвам певних товарів. У ЄС допускаються наступні види державної допомоги:

- допомога, яка має соціальний характер, що надається окремим споживачам, за умови, що така допомога надається без дискримінації, пов'язаної з походженням відповідних продуктів;
- допомога для компенсації збитку в результаті стихійних лих або виняткових випадків;
- допомога з метою сприяння економічному розвитку районів, в яких рівень життя є аномально низьким, або де існують серйозні проблеми зайнятості;
- допомога, спрямована на виконання важливого проекту в інтересах країни;
- допомога, що полегшує розвиток деяких видів економічної діяльності або деяких економічних районів;
- допомога для розвитку культури та збереження культурної спадщини, де така допомога не має негативного впливу на умови торгівлі.

Законодавство ЄС визначає наступні принципи державної допомоги: *невтручання, адекватні інститути, підзвітність, прозорість та обмеженість допомоги у часі*⁴³.

43 See details in the IER Analysis Paper A 10/2003.

Оскільки у законодавстві ЄС прямо сказано, що допомога призводить до викривлення умов конкуренції, істотні зусилля спрямовуються на мінімізацію державної допомоги. У висновках Європейської Ради в Лісабоні (березень 2000) країнам ЄС запропоновано робити кроки, спрямовані на «зниження загального рівня державної допомоги, приділення більшої уваги не окремим компаніям чи секторам, а вирішенню горизонтальних проблем Співтовариства, як то: зайнятість, регіональний розвиток, навколишнє середовище та професійна підготовка або дослідження».

Згідно з правилами ЄС у країні має бути незалежний інститут, який регулює і контролює надання державної допомоги. Процедури допомоги повинні бути прозорими і зрозумілими. Органи, що надають кошти, а також одержувачі державної допомоги мають бути підзвітними регуляторній установі.

Вкрай важливо оцінювати потребу у державній допомозі, ефективність її використання та її вплив на економічний добробут суспільства і конкуренцію. Держави-члени ЄС та Комісія виконують фактичний та прогнозний аналіз допомоги для того, щоб оцінити, як використовуються кошти й визначити ефективні форми державної підтримки та оптимізації її структури. З метою полегшення обліку та порівняння неявної державної допомоги використовують показник чистого еквіваленту грантів, тобто еквівалент прямих субсидій.

ЄС вимагає забезпечення відкритого доступу до інформації про надання та використання державної допомоги. Комісія також вимагає від держав-членів всеохопних і докладних річних звітів про всі затверджені схеми державної допомоги. У випадку, коли державна допомога, як підозрюють, несумісна із принципами функціонування спільного ринку, Комісія публічно обговорює з зацікавленими сторонами та державами-членами умови надання такої допомоги.

Державна допомога повинна бути обмежена у розмірах, тривалості та сфері підтримки. Має бути визначений обсяг використання державних коштів у підприємницькій діяльності. Обмеженню підлягає доступність допомоги для конкретного одержувача. Має застосовуватися низхідний принцип надання допомоги: обсяг державної допомоги зменшується з плином часу.

Державна допомога в Україні

В Україні бракує чітких правил у сфері державної допомоги. На сьогодні відсутні єдиний закон чи пакет правил, які б чітко визначали цілі, принципи, інструменти та засоби контролю у сфері державної допомоги. Державна допомога регулюється на сьогодні однією статтею господарського кодексу та частково положеннями Закону «Про захист економічної конкуренції». В Україні немає окремої незалежної інституції, яка б займалася регулюванням і контролем державної допомоги; державна допомога регулюється антимонопольним органом – Антимонопольним комітетом України (АМКУ).

В результаті до недавнього часу державна допомога в Україні надавалась ряду окремих підприємств та галузей (які, за визначенням у законі, «мають стратегічне значення») за допомогою різних інструментів: податкових пільг, державних гарантій за кредитами, прямими трансфертами тощо. Сільське господарство, вугільна промисловість, машинобудування (наприклад, автомобіле-, судно-, авіабудування) і металургія⁴⁴ були найбільшими одержувачами державної допомоги. Більшість допомоги було надано у вигляді різних податкових пільг, часто через спеціальні режими в особливих економічних зонах і технопарках.

Сьогодні ані кількість одержувачів державної допомоги, ані принципи їх відбору, ані інструменти державної підтримки не відповідають стандартам ЄС.

В Україні є значний дисбаланс в бік використання спеціальної та секторальної допомоги держави, яка викривлює конкуренцію і, отже, не відповідає нормам ЄС у сфері конкуренції. У 2006 році така допомога становила близько 70% від загального обсягу допомоги держави. Допомога на регіональному рівні складала 25–27% від загального обсягу допомоги в Україні, в той час, як горизонтальна допомога практично відсутня. Державна допомога в Україні також істотно зміщена у бік неявних субсидій (головним чином – податкові пільги), які є

⁴⁴ До 2005 року виробництво сталі отримувало значну та різну за формами державну підтримку. В основному сектор підтримували податковими перевагами в рамках економічного експерименту в секторі сталеваріння. Практика надання субсидій сектору завершилася разом із завершенням економічного експерименту в 2003 році приватизацією найбільшого виробника сталі та скасуванням основних привілеїв для спеціальних економічних зон і технологічних парків у 2005 році.

менш прозорими і більш викривленими, ніж прямі субсидії. У країнах ЄС значна частина державної допомоги традиційно спрямовувалась в інфраструктуру (транспорт і зв'язок), тоді як в Україні половина від загальної суми державних субсидій (прямих і непрямих) була спрямована в промисловість, енергетику і будівництво.

У 2005 році відбулись істотні зміни у практиці надання державної допомоги. Більшість пільг для машинобудування⁴⁵, вугільної та інших галузей промисловості, а також пільги у спеціальних економічних зонах, технологічних парках та в межах спеціальних режимів інвестиційної діяльності були скасовані. Такий крок уряду був викликаний фінансовими міркуваннями і бажанням зменшити неефективність допомоги держави. Крім того, зміни політики в сфері державної допомоги є частиною зобов'язань України в рамках СОТ. Тим не менше, сама політика досі не була переглянута, і сьогодні все ще існує потреба у формуванні відповідного законодавства та інституційного механізму надання державної допомоги.

У Державному бюджеті на 2009 рік державна підтримка залишилася високою. Уряд істотно підтримав окремі галузі економіки, зокрема, вугільну галузь і сільське господарство. Значна частка коштів витрачається у вигляді прямих трансфертів підприємствам. Передбачається, що деякі галузі (у тому числі машинобудування, вугільна промисловість, авіабудування, будівельні компанії) мають право на отримання державних гарантій за кредитами. Хоча податкові пільги були скорочені в 2005 році, вони, як і раніше, залишаються високими (див. Таблицю 1). Основними одержувачами податкових пільг є вугільна промисловість, суднобудування, космічна галузь⁴⁶. Крім звичайної підтримки в 2009 році держава вирішила підтримувати галузі, які найбільш постраждали від світової фінансової кризи, тобто – чорну металургію, хімічну галузь, машинобудування, будівництво і виробництво будівельних матеріалів⁴⁷. Підтримка головним чином мала квазіфіс-

45 Наприклад, автомобілебудування, суднобудування, авіабудування.

46 Привілеї для космічної галузі припинилися в грудні 2009 р.

47 Постанова КМУ № 1107 Про подолання впливу світової фінансової та економічної кризи та забезпечення сталого розвитку, 20.12.2008, Закон України № 694 Про внесення змін до законів України з метою мінімізації впливу світової фінансової кризи на вітчизняну промисловість, 18.12.2008, Закон України № 800 Про попередження впливу світової фінансової та економічної кризи на розвиток будівельної промисловості, 25.12.2008.

кальний характер: держава заморозила залізничні тарифи і тарифи на комунальні послуги для підприємств цих секторів. Що стосується будівництва, то уряд пообіцяв виділити кошти для завершення будівництва деяких недобудованих будівель.

Таблиця 1. Структура державної допомоги у 2007–2009 рр.

Вид	2007		2008		2009	
	млрд.грн	% ВВП	млрд.грн	% ВВП	млрд.грн	% ВВП
Допомога сільському господарству	9,6	1,1	13,5	1,5	9,3	1,0
Допомога вугільній галузі	5,7	0,8	7,2	0,8	13,7	1,5
Податкові пільги	13,5	1,9	17,9	2,0	11,5	1,3

Джерело: власні розрахунки на основі звітів Держказначейства про виконання Державного бюджету в 2007 р., Закон про Державний бюджет на 2008р., Закон про Державний бюджет на 2009р., пояснювальна записка до Закону про Державний бюджет у 2009 р.

Як підсумок, слід зазначити, що Україні, як і раніше, необхідно розробити відповідне законодавство про державну допомогу з метою її повномасштабної реформи. Законодавство має ґрунтуватись на основних принципах державної допомоги, які застосовуються в ЄС з метою попередження викривлення конкуренції. Для цього Україна має докласти значні зусилля в плані перегляду державної політики в цій галузі як такої й отримати політичну підтримку у відповідних секторах, які залежать від державної допомоги. Підтримка окремих галузей чи підприємств, в принципі, є неприйнятною за законодавством ЄС. Допомога держави виправдана, якщо вона приносить соціальні вигоди, якщо це вигідно для економіки в цілому.

Оцінка впливу застосування правил ЄС у сфері державної допомоги

Правові та інституційні зміни. Адаптація України до правил про державну допомогу ЄС потребує повного переосмислення самої ідеології політики з боку уряду. У ЄС визначення державної допомоги є дуже широким і містить такі сфери як: спеціальні податкові режими,

державні гарантії, надані окремим компаніям чи секторам, а також прозоріші процедури надання субсидій підприємствам. Корегування в цій галузі буде вимагати правових та інституційних змін, а також повної зміни практики роботи ключових міністерств і великих підприємств. Витрати з гармонізації законодавства і створення нової системи державної допомоги понесе державний бюджет. Україна повинна буде прийняти окремий закон про державну допомогу. Також мають бути переглянуті інструменти і принципи вибору одержувачів державної допомоги. З іншого боку, в середньостроковій перспективі ці кроки принесуть істотну користь економіці України.

Інвестиції. Важливо розуміти, що узгодивши правила конкуренції з європейськими, Україна зможе проголосити, що має надійні і міжнародно визнані однакові для всіх правила. Це означає, що інвестиційний клімат України ґрунтуватиметься на принципах, які зрозумілі для міжнародних (західних) інвесторів; правилах, до яких інвестори звикли, і знають, як за цими правилами грати. Тому очікується, що запровадження норм ЄС у сфері конкуренції в цілому принесе користь вітчизняній економіці та бізнесу завдяки збільшенню іноземних інвестицій.

Домогосподарства. Від узгодження правил конкуренції виграють домогосподарства, оскільки підвищення конкуренції та дотримання правил конкуренції призводить до зниження цін і підвищення якості товарів і послуг.

Сільське господарство. Оскільки державна підтримка сільського господарства розглядається як виняток із загальних правил ЄС, негативного впливу на цей сектор економіки в Україні не буде. Навпаки, сільське господарство виграє від посилення конкуренції у секторах постачальниках сировини.

Промисловість. Реформування державної допомоги, в першу чергу, спричинить негативний вплив на промисловість. Великій кількості стратегічних галузей в Україні доведеться пристосовуватися до умов низького або нульового рівня державної допомоги. Такі галузі будуть вимушені серйозно перебудовуватися, щоб пристосуватися до нових умов конкуренції. Тим не менше у держави завжди залишається можливість для підтримки регіонів із високим рівнем безробіття та надання допомоги компаніям із чіткими, прозорими програмами реструктуризації. Нарешті, обмеження розміру допомоги може бути частково

компенсоване за рахунок поліпшення її ефективності. Зміна структури державної допомоги буде означати перехід від фінансової підтримки конкретних підприємств і галузей до регіонального та горизонтального видів підтримки.

Вугільна промисловість. Сьогодні видобуток вугілля є другим найбільшим бенефіціаром державної допомоги в Україні. Ця підтримка, в принципі, не відповідає правилам ЄС про конкуренцію. Якщо Україна гармонізує своє законодавство з нормами ЄС, буде важко зберегти поточний обсяг підтримки вугільної промисловості. Швидше за все, таку допомогу треба буде скоротити або переглянути. Наприклад, державна підтримка вугільних шахт може бути замінена на регіональну допомогу регіонам, де концентрується видобуток вугілля. Але в будь-якому разі нинішні бенефіціари – вугільні шахти – програють.

Інфраструктура, енергетика, комунальне господарство. Державна допомога в цих сферах є досить розповсюдженою в ЄС і, в принципі, її надання навіть рекомендується через позитивний ефект від високої якості послуг цих секторів для всіх секторів економіки, навколишнього середовища та енергоефективності. Ці галузі виграють від застосування в Україні правил ЄС про державну допомогу, оскільки за умов мінімальної секторальної допомоги Україна буде в змозі забезпечити державну підтримку в рамках інших прийнятних інструментів, наприклад, шляхом державної підтримки інфраструктури, енергетики, комунального господарства.

Машинобудування. Оскільки майже всі пільги для промисловості були скасовані в процесі виконання зобов'язань у рамках СОТ, зміни у політиці державної підтримки не будуть мати великого впливу на машинобудування. Крім того, державна допомога літако- та суднобудуванню може бути виправданою, якщо мова йде про витрати на дослідження і розробки.

Держава. Держава виграє від узгодження правил конкуренції з правилами ЄС, оскільки це призведе до збільшення податкових надходжень від скасування податкових пільг і менших витрат у результаті скорочення обсягу державних субсидій.

	Витрати	Вигоди
Держава	Витрати на створення органу інституційного контролю за державною допомогою і системи її моніторингу. Розробка нової системи інструментів горизонтальної і регіональної державної допомоги.	Надходження ПШ Посилення конкуренції на ринках Підвищення податкових надходжень Вивільнення коштів, які раніше витрачались на допомогу
Компанії	Деякі галузі-одержувачі державної допомоги будуть змушені пристосовуватися до меншого рівня чи до відсутності державної допомоги.	Прозорі та рівні правила ведення бізнесу в країні
Соціальні витрати	Деякі групи працівників, зайнятих у галузях, що отримували державну підтримку, можуть бути звільнені в процесі реструктуризації підприємств після скасування (обмеження) державної допомоги.	Низькі ціни та висока якість товарів через посилення конкуренції

Підсумовуючи, зазначимо, що гармонізація законодавства України в галузі конкурентної політики з європейським, безперечно, відповідає інтересам України у середньо – і довгостроковій перспективі. Після узгодження законодавства про правила державної допомоги ми очікуємо зниження її обсягів, оскільки субсидії будуть скорочені. Проте негативні наслідки в короткостроковому плані можна пом'якшити шляхом переходу до застосування інших різновидів державної допомоги, наприклад, до горизонтальної, регіональної допомоги і т. ін. Крім того, істотний позитивний ефект очікується для доходів держави. Таким чином, сукупний ефект буде позитивним.

5.4. ВИТРАТИ ТА ВИГОДИ ВІД ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПОТОКІВ КАПІТАЛУ

При укладанні угоди про ЗВТ з ЄС більшість країн прагне лібералізації торговельних потоків, у той час як для України це не найголовніше питання переговорів. На сьогодні Україна стає все більш інтегрованою в міжнародні потоки капіталу – процес інвестування в

Україну (який почався наприкінці 90-х років і був на піку в 2005 році при продажу «Криворіжсталі» іноземному інвестору) тривав до початку фінансової кризи 2008 року. Незважаючи на ряд зусиль з реформування інституційного складника та залучення іноземних інвесторів, обсяг інвестицій і обсяг інвестиційних програм в Україні значно нижчі, ніж в українських сусідів – членів ЄС. Таким чином, Україна прагне до поглиблення співпраці з Європейським співтовариством саме у цій галузі.

На практиці звичайна загальна Угода ЄС про ЗВТ⁴⁸ включає такі положення щодо сприяння фінансовим потокам, як: 1) вільний рух капіталу (захисні заходи можуть застосовуватися на період, менший 1 року, тільки у виняткових випадках, а графіки їх скасування мають бути представлені якнайшвидше); 2) усі платежі за поточними операціями повинні здійснюватись у вільно конвертованій валюті, 3) ПІІ повинні вільно переміщатись, як і репатрійовуватись у дохід від таких інвестицій та будь-який прибуток. У відповідності до статті VIII і XIV ГАТТ тимчасові обмеження щодо операцій з капіталом можуть застосовуватися тільки у випадку серйозних проблем із платіжним балансом або за умов загрози їх виникнення. Сторони угоди повинні також надати іншим контрагентам інформацію, визначити та розповсюдити між ними інвестиційні правила і можливості. Зміст такого положення може відрізнятися залежно від країни, в той час як пункт щодо незастосування обмежень руху капіталу, за деякими винятками, зафіксований у всіх угодах. Таким чином очевидно, що угода між Україною та ЄС міститиме такі положення. Уже зараз Україна виконує деякі з цих правил.

Наміри України досягти більшої лібералізації потоків капіталу були визначені в базовому документі – Плані дій Україна – ЄС. Серед інших питань в документі йдеться про необхідність зближення законодавств та взаємну відкритість української та економіки ЄС, з тим, щоб стимулювати інвестиції та економічне зростання. Інвестиційний клімат повинен покращитися завдяки більшій прозорості умов ведення бізнесу та адміністративних процедур. Україна також зобов'язалася забезпечити умови для вільного руху капіталу, пов'язані з ПІІ та інши-

48 Угода про Асоціацію між ЄС та республікою Чилі

ми інвестиціями, їх захист або, у разі ліквідації компанії, повернення будь-яких інвестицій або прибутку від їх використання. Водночас, відповідно до Угоди про Партнерство та Співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством (10 жовтня 1994 р.), запровадження будь-яких обмежень на рух капіталу між ЄС і Україною допускається тільки у разі виникнення або загрози виникнення серйозних труднощів для здійснення зовнішньої валютної чи фінансової політики в ЄС чи Україні на період не більше 6 місяців у разі, якщо це не перешкоджає ПІІ, не перешкоджає поверненню (репатріації) будь-яких доходів від використання прямих іноземних інвестицій або здійснення платежів за операціями рахунку поточних операцій.

Частина цих зобов'язань уже реалізована у процесі приєднання України до СОТ. Відповідно до ГАТТ 1994 Україна не може накладати обмеження на рух капіталу за винятком випадків існування серйозних проблем платіжного балансу або загрози їх виникнення. Однак, все ще продовжується спрощення умов руху капіталу з метою стимулювання інвестицій в Україну і з України. Лібералізація операцій щодо капіталу значною мірою залежить від гнучкості обмінного курсу. Таким чином, при режимі фіксованого обмінного курсу необхідно було здійснювати контроль за капіталом, щоб уникнути спекуляції. Останнє рішення України перейти до гнучкого обмінного курсу сприяло лібералізації руху капіталу. З іншого боку, за умов гнучкого валютного курсу іноземні інвестори зацікавлені у нормальному функціонуванні ринку деривативів, щоб компенсувати валютні ризики у той час, як останній в Україні розвинутий недостатньо. Іншим наріжним каменем участі України у міжнародному русі капіталу є досить жорсткі правила ліцензування для міжнародних компаній, які хотіли б започаткувати свій бізнес в Україні.

Що стосується законодавчого відображення українських зобов'язань, варто передусім згадати закони «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інвестиції», «Про режим іноземного інвестування», Постанову НБУ «Про захист іноземних інвестицій».

Серед іншого чинне законодавство передбачає:

- 1) недискримінаційний режим для іноземних інвестицій;

- 2) державні гарантії забезпечення можливості управління капіталом, репатріації інвестицій і будь-якого прибутку від їх використання;
- 3) заборону націоналізації іноземних інвестицій.

Чинне законодавство також не обмежує українських громадян переводити свої інвестиції за кордон. Крім того, існує низка двосторонніх угод про взаємний захист інвестицій. З 28 січня 2009 року почало функціонувати Національне агентство України з питань іноземних інвестицій та розвитку.

Але поки що, як уже було сказано, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим. Це означає, перш за все, наявність досить складної процедури створення компаній і низького рівня захисту прав власності (в тому числі прав акціонерів), включаючи захист від недружніх поглинань. Сучасна практика фінансового обліку та зовнішнього аудиту та поширені випадки завищення вартості компаній роблять інвестиції занадто ризикованими.

Іншою важливою перешкодою для вільного руху капіталу є вимога отримання ліцензії НБУ на здійснення окремих видів транскордонних валютних операцій, у той час як процедура отримання ліцензії є незрозумілою і важкою; деякі складні транскордонні операції зовсім не врегульовані, і, таким чином, можуть бути заборонені; існують складні правила купівлі іноземної валюти та реінвестицій; існує вимога ліцензування операцій, які передбачають надходження іноземної валюти на період у понад 180 днів. Крім того, іноземці можуть купувати іноземну валюту тільки у межах невикористаної гривні, у той час, як куплена гривня може використовуватися лише для витрат в межах України або для реінвестування. Інше питання лібералізації українського фінансового ринку пов'язане з поліпшенням банківського менеджменту, включаючи підвищення прозорості та захисту прав міноритарних акціонерів. Оскільки ЄС, як правило, не обмежує рух капіталу, окрім як для боротьби з відмиванням грошей, він не зможе запропонувати Україні якихось поступок у цій сфері. Таким чином, зменшення контролю за рухом капіталу може бути використане як важіль для досягнення згоди в інших сферах.

Наступним питанням є економічний ефект від фінансової лібералізації на державному рівні. Як правило, фінансова інтеграція має дві

основні економічні вигоди: економічне зростання і розподіл ризиків. Перша має місце завдяки сприянню розміщенню капіталу у місці його найпродуктивнішого використання та сприянню розвитку фінансової системи. Друга має місце при диверсифікації портфеля інвестицій і, таким чином, розподілі ризиків між країнами. Тому в цьому розділі розглянемо витрати і вигоди цих процесів. Ми будемо окремо досліджувати економічні наслідки лібералізації руху капіталу, пов'язані з Угодою про ЗВТ з ЄС, включаючи оцінку наслідків можливої угоди про ЗВТ на показники української економічної діяльності, загальний вплив фінансової інтеграції на макроекономічну стабільність у країні та наслідки інтеграції у сфері фінансового посередництва (впровадження правил Базель – II) у банківській системі.

За умов недостатності внутрішнього капіталу для фінансування низки проектів лібералізація руху капіталу є особливо важливою для України саме як джерело економічного зростання. При аналізі фінансової інтеграції варто розрізняти різні форми руху капіталу: ПІІ, портфельні інвестиції, кредити і міждержавне кредитування, оскільки вплив таких інвестицій на макроекономічну ситуацію може бути різним. Тим не менше, є схожі наслідки, притаманні лібералізації руху всіх видів капіталу.

Наприклад, відповідно до оцінок CEPS [Emerson, 2007] Україна виграє як від лібералізації торгівлі, так і від лібералізації руху капіталу, причому цей виграш дорівнюватиме зростанню ВВП приблизно на 10% в довгостроковій перспективі. Ціна капіталу може знизитись на 16,7% у випадку низької еластичності взаємозамінності між працею і капіталом, і на 17,1% у випадку високої еластичності, у той час як заробітна плата в Україні зростає на 8,9–9,7%. У цілому лібералізація руху капіталу дозволить знизити витрати українських компаній, а також премії за ризик, тим самим збільшуючи загальний добробут на 4,5–4,8% на додачу до ефекту від торгівлі, який розраховано на основі представленої моделі загальної рівноваги (GE).

Відповідно до *Djankov and Hoekman (1995)* вільний рух капіталу може також позитивно вплинути на зовнішню торгівлю і, таким чином, дозволить уникнути дисбалансу платіжного балансу. Вища конкуренція з боку імпорту означає вищі потреби у прямих іноземних інвестиціях з боку нових країн, оскільки вони в більшості ви-

падків менш розвинені і шукають шляхи розвитку інфраструктури, однак мають менші фінансові ресурси для їх реалізації. Таким чином, необхідним є наступне або паралельне з торгівлею відкриття ринків капіталу.

Крім економічного зростання, іншим значним бонусом фінансової інтеграції в Європі чи інших країнах, що приєдналися до ЗВТ з ЄС, є оновлення та гармонізація місцевої практики функціонування фінансової системи, включаючи бухгалтерський облік, податковий режим, режим регулювання й нагляду. Такий інституційний розвиток сприяє економічному. Крім того, як каже Стігліц, «рахунок капіталу передбачає «дисципліну»» [Stiglitz, 1999], що є свідченням доброї економічної політики.

Існує цілий ряд інших витрат та вигод від лібералізації руху капіталу, поданих нижче⁴⁹.

	Витрати	Вигоди
Держава та економіка в цілому	<p>Надмірна вразливість до зовнішніх шоків у разі відтоку руху капіталу.</p> <p>Ризик відтоку капіталу, що перевищує вплив, в разі економічної слабкості.</p> <p>Втрата незалежності у сфері економічної політики у разі встановлення міжнародними фінансовими організаціями інших цілей політики в обмін на фінансову допомогу.</p> <p>Більший розрив між бідними і багатими країнами.</p> <p>Ускладнення заходів економічної політики і поглиблення проблем, пов'язаних зі слабкістю валюти.</p> <p>Загострення проблеми «несприятливого відбору» в разі недостатньо розвинутої фінансової системи країн-імпортерів інвестицій.</p> <p>Скорочення можливостей для грошово-кредитної політики.</p>	<p>Підвищення ліквідності, зниження вартості капіталу та стимулювання інвестиційної діяльності обумовлюють економічне зростання.</p> <p>Збільшення довіри до країни.</p> <p>Сприяння реформам фінансового сектору.</p> <p>Поглиблення фінансового ринку.</p> <p>Диверсифікація портфеля призводить до підвищення рівня прибутковості з врахуванням ризиків.</p> <p>Покращення розвитку зовнішньої торгівлі.</p> <p>Більше джерел для покриття дефіциту бюджету (наприклад, уряд і приватні компанії могли б запозичувати на Євроборсах).</p>

49 Based upon Aizenman, 2003; Bhagwati, 1998; Dehejia and Gatti, 2002; Henry, 2003; Fischer, 1997; Lucas, 1990; Lipschitz et al., 2002; Mishkin, 2005; Prasad et al., 2007; Reddy, 2007; Stiglitz, 2000; Torre and Shmucker, 2005;

Компанії	Скорочення доходів наявних фірм та зростання кількості випадків банкрутств малих підприємств через вищу конкуренцію. Неадекватний розподіл кредитів, якщо регулювання внутрішніх фінансових ринків є неефективним або існують торгові бар'єри. Надмірний ризик банків через відсутність досвіду управління кредитними ризиками та швидке розширення кредитування ⁵⁰ .	Зростання конкуренції. Розподіл фінансових коштів на користь найефективніших компаній завдяки поліпшенню стандартів звітності та вимог до розкриття інформації. Передача ноу-хау, пов'язаних з ІПП ⁵¹ .
Соціальні витрати	Збільшення розриву між оплатою праці кваліфікованих і некваліфікованих працівників у промислово розвинених країнах. Короткострокові проблеми, наприклад втрата робочих місць і зниження доходів, що непропорційно вражають найбідніші верстви населення.	Збільшення кредитування домогосподарств за рахунок збільшення пропозиції капіталу. Скорочення рівня бідності та використання дитячої праці від спрощення доступу до кредитів. Згладжування споживання.

Таким чином, міжнародні потоки капіталу вельми чутливі до макроекономічної політики, стійкості вітчизняної банківської системи, чинників політичного та економічного розвитку. Отже, ринкові сили повинні дисциплінувати макроекономічну політику країни.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що фінансова інтеграція має низку переваг для конкретної країни і виявляється у зростанні ВВП, згладжуванні різниці в рівнях споживання, розвитку фінансових ринків, поліпшенні внутрішньої політики та удосконаленні ділової практики, підвищенні рівня конкуренції. Разом з тим, є також ряд недоліків та проблем, пов'язаних з процесом лібералізації руху капіталу, серед яких слід назвати: високу вразливість економіки до зовнішніх шоків у випадку спрощення короткострокового пересування капіталу, високий ступінь залежності результатів фінансової інтеграції від економічних умов країни (продуктивність праці, здатність до ефективного розміщення фінансових ресурсів, режим обмінного курсу) і фактичної лібералізації інших відносин (наприклад, торгівлі). Проте, насправді,

50 Оскільки банки відіграють чи не найголовнішу роль в акумуляції інформації про промисловість та домогосподарства, рішення банків скоротити кредитування призводить до зниження обсягів інформації про реальний сектор і, таким чином, до зростання ризиків. Фірма не можуть знайти привабливі можливості для інвестицій і, отже, скорочують масштаби своєї діяльності та витрати. Попереджувальними заходами в цій ситуації є розумне регулювання та нагляд за банківською системою для усунення надмірних ризиків.

51 Обсяг таких переваг залежить від рівня розвитку людського капіталу в країні-реципієнті. У деяких випадках експортери капіталу експортують не дуже нові технології, таким чином різниця в рівні технологічного розвитку заморожується.

найбільша частина проблем, пов'язаних з фінансовою лібералізацією, пояснюється недосконалістю ринку і, таким чином, їх можна було б уникнути. Інша частина негативних наслідків залежить від конкретної ситуації та, по суті, означає вищий рівень конкуренції. Тому це не можна розглядати як аргумент проти лібералізації руху капіталу. Незважаючи на існування всіх труднощів, більшість із них можна легко подолати шляхом розвитку ефективної фінансової системи.

Слід зазначити, що більша частина як позитивних, так і негативних наслідків лібералізації фінансового ринку стосується середньо і довгострокової перспективи. Це впливає із самої природи ПП як основного компоненту лібералізації руху капіталу, що обговорюється при укладанні угод про вільну торгівлю. Зокрема, потрібен час для передачі ноу-хау, корегування рівня доходності та вартості праці. Більш-менш негайна відповідь ринку – банкрутство неконкурентоспроможних місцевих гравців, які не мають необхідних фінансових ресурсів для проведення агресивної стратегії зростання. Але в цілому ліберальніші потоки капіталу призведуть до підвищення ефективності функціонування ринку. Таким чином, подальша лібералізація фінансових ринків має стати однією з пріоритетних стратегій для України.

5.5. ВИГОДИ ТА ВИТРАТИ ІНТЕГРАЦІЇ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА (ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВИЛ БАЗЕЛЬ-II)

Розвиток фінансового посередництва сприяє зростанню заощаджень, а отже і економічному розвитку. Українська банківська система є однією з тих систем, що найінтенсивніше розвиваються у світі. Вона зарекомендувала себе як один із ключових факторів економічного розвитку України. Її основною проблемою сьогодні є надмірне недостатньо обґрунтоване фінансування споживчих витрат. Тим не менше, сьогодні Україна є досить великим ринком з високим потенціалом зростання. Незважаючи на рекордно велику кількість банків, що працюють на ринку, рівень конкуренції є досить низьким. Хоча, попри недосконалість українського фінансового ринку (наприклад, нерозвине-

ність ринку похідних інструментів на ФОРЕКС, недосконалість ринків міжбанківського кредитування та валютної політики), Україна є досить цікавою для іноземних інвесторів.

Сьогодні немає жодних істотних обмежень доступу міжнародних банків та інших фінансових небанківських установ на український ринок⁵². Однак процес інтеграції фінансових ринків є досить тривалим, і у ЄС він триває й сьогодні. Основні кроки, викладені у Плані дій у сфері фінансових послуг, спрямовані на забезпечення сприятливого середовища, в якому фінансові установи зможуть здійснювати свої операції на ринку країн-членів ЄС. Для країн-кандидатів основними напрямками узгодження нормативної бази були питання регулювання умов проведення аудиту, іпотеки, заощаджень, протидії відмиванню грошей, страхування, пенсійних планів, оптових ринків та інші сфери, які сприяють забезпеченню конкурентного середовища та рівних можливостей на ринку.

Сьогодні масштабна інтеграція України в єдиний ринок фінансових послуг ЄС є малоімовірною через різний рівень розвитку фінансових ринків і незначний прогрес у переговорах щодо інтеграції з ЄС. У переговорах щодо торгівлі фінансовими послугами також, імовірно, збережеться статус-кво. З одного боку, Україна взяла на себе зобов'язання щодо лібералізації торгівлі у сфері фінансових послуг у процесі вступу до СОТ. З іншого боку, країни-члени ЄС мають різні регуляторні акти, що обмежують торгівлю фінансовими послугами з третіми країнами. Тому ключовим питанням в сфері лібералізації фінансового сектору є впровадження правил Базель – II⁵³.

Зобов'язання України дотримуватися правил з оцінки достатності капіталу відповідно до вимог Базель-II, як правило, розглядають як чинник вдосконалення української банківської системи в очах потенційних інвесторів і рейтингових агентств. Тим не менше, впровадження рекомендацій Базель II вимагатиме на додаток до необхідності внесення непростих змін в чинні правила та додаткових багатомільярдних доларових витрат для України, що досить складно реалізувати за умов кризи.

52 Бураковський та ін. Вступ України до СОТ: сектор послуг. Березень 2010 Повне посилання.

53 Базель II є системою з основних складників: вимоги до ризикового капіталу, посилення процесу нагляду та зобов'язання відкритості банків для посилення ринкової дисципліни. Базель II був розроблений регуляторами в розвинених країнах, де банківські системи є більш розвинутими, а банки мають ширші можливості переходу на нові методи розрахунку резервного капіталу.

Що стосується збільшення банківських ризиків, у цій сфері ключовим є питання поліпшення управління ризиками. Так, рівень забезпечення капіталом має враховувати зважену суму трьох видів ризиків⁵⁴: ринкових, кредитних та операційних, зокрема, ринкові вважаються найпріоритетнішими. У свою чергу, вдосконалення системи нагляду передбачає відповідальність національних наглядових органів за забезпечення достатності капіталу банків. Для виконання цих завдань національні органи влади отримують різні повноваження, включаючи право вилучати операційні залишки банку та право на закриття банку в разі негативної оцінки. Третій складник зобов'язує банки розкривати широкий спектр інформації, зокрема, моделі оцінки ризику, їх використання, розрахунок капіталу тощо.⁵⁵

Загальні витрати і вигоди від фінансової інтеграції сектору і, зокрема, використання правил Базель – II подані в наступній таблиці⁵⁶.

	Витрати	Вигоди
Держава та економіка в цілому	<p>Заохочення банків до кредитування в сприятливий час і обмеження кредитування у важкі часи, використовуючи Basel II. Це означає, що економічні цикли, стають відчутнішими⁵⁷.</p> <p>Підвищення вимог до капіталу за системою IRB у період спаду і послаблення вимог при піднесенні означає, що правила Базель-II мають проциклічний характер.</p> <p>Концентрація кредитних ризиків в одному секторі економіки, наприклад, через іпотечне та роздрібне кредитування.</p> <p>Потрібен час, щоб впровадити методології IRB у банках⁵⁸.</p> <p>Необхідність грошей, щоб впровадити Базель II⁵⁹.</p>	<p>Вищий рівень професійності учасників національних фінансових ринків.</p> <p>Нижчі кредитні ризики і зростання необхідності поліпшення стандартів бухгалтерського обліку та розкриття інформації.</p> <p>Спеціалізація фінансових установ та диверсифікація послуг, розвиток стимулів для інновацій і підвищення продуктивності завдяки вищому рівню конкуренції.</p>

54 Чинне законодавство передбачає зваження активів залежно від ступеня їх ризику (усі активи діляться на 5 груп ризику).

55 BIS, 2004

56 На основі Gordy and Howells, 2006; Griffith-Jones, 2007; Jones, 2000; Metzger, 2003; Mittnik and Schüller, 2007; Reddy, 2007.

57 Виступ Alan Greenspan. Understanding today's international financial system. May 7, 1998.

58 Ідентифікація основних компонентів ризику та впровадження системи внутрішнього ранжування для оцінки капіталу має займати щонайменше 5 років.

59 <http://news.finance.ua/ua/orgtrg/~/2/1/341/110334>

Фінансові компанії та реальний сектор	<p>Підвищення рівня конкуренції та збільшення ризиків переходу до інших фінансових інститутів.</p> <p>У короткостроковій перспективі вітчизняні банки витісняються міжнародними через конкурентні переваги.</p> <p>Можливість переоцінки стану позичальника, і, в результаті, збільшення активних процентних ставок⁶⁰.</p> <p>Структурні ефекти правил Базель-II: банки концентрують своє кредитування на позичальниках з високим рейтингом.</p> <p>Стимули для вилучення з балансу інструментів з низьким ризиком і збереження інструментів з високим ризиком через складність розрізнати комерційні кредити із різним рівнем ризику.</p>	<p>Ширші можливості для отримання фінансування з метою операційної діяльності.</p> <p>Уникнення неправильної оцінки банківських ризиків і забезпечення вищої стабільності установ.</p> <p>Можливість використання банками арбітражних відмінностей між регуляторним та економічним капіталом при використанні Базель II.</p> <p>Мінімізація неефективності розподілу кредитних ринків.</p>
---------------------------------------	---	--

Фінансова криза показала, що правила Базель II містять низку вимог проциклічного характеру. Резервні вимоги за іпотечними операціями були не виправдано низькими, що призвело до невдач деяких гігантських фінансових компаній.

Базель II також означає негайну переоцінку активів банків. Хоча за умов кризи, коли активи недооцінені або оцінені неправильно, доцільність їх переоцінки є сумнівною. Переоцінка призведе до зростання прогалин балансу, що робить дотримання вимог Базель II⁶¹ досить складним. Крім того, Базель II побічно заохочує використовувати інструменти хеджування (наприклад, кредитних дефолтних свопів, свопів, опціонів на кредитні спреди тощо), у той час як оцінка ризиків здійснюється через зважування коефіцієнту ризику контрагента. Таким чином, кредитний ризик недооцінюється, що дозволяє банкам задовольнити вимоги адекватності капіталом і призводить до активної сек'юритизації активів низької якості. У цьому випадку фінансовий орган повинен взяти на себе відповідальність за створення верхньої

60 Спред між позичальниками (особливо в межах однієї категорії позичальників) розшириться, і середня вартість кредитування для країн, що розвиваються, зростає. Крім того, оскільки банки мають використовувати оцінки кредитних агентств при оцінці позичальника, вони стають вразливими до випадкових та навмисних помилок агентств http://www.mbka.ru/price/basel_.doc

61 http://www.prostobankir.com.ua/mezhhbankovskiy_biznes/intervyu/viktor_marchenko_ne_razmyvat_a_kontsentrirovat

межі ціни кредитно-дефолтних свопів і їх викупу у випадках, коли фінансові установи не в змозі це зробити.

У цілому, незважаючи на потенційні вигоди від поліпшення управління ризиками, Базель II має свої наслідки. Згадані вище проблеми ще більш загострилися за умов все ще нестійкої української банківської системи, відсутності внутрішнього і зовнішнього фінансування з метою залучення капіталу, зниження оцінки країни та українських банків рейтинговими агентствами.

5.6. ВИТРАТИ ТА ВИГОДИ ГАРМОНІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ЄС розробив одне з найсуворіших екологічних законодавств у світі, яке встановлює жорсткі екологічні норми і правила у різних сферах економічної діяльності. Екологічна політика ЄС спрямована на сприяння стійкому розвитку. Вона ґрунтується на попереджувальних заходах, принципі «забруднювач платить», боротьбі зі шкодою для навколишнього середовища в джерелі виникнення, спільній відповідальності та інтеграції охорони навколишнього середовища з іншими сферами політики ЄС.

Огляд розділу

Acquis у сфері навколишнього середовища є підрозділом європейського права, що фокусується на питаннях регулювання захисту навколишнього середовища. Це другий за обсягом тематичний розділ законодавства ЄС після сільського господарства⁶². Наближення до acquis в національному законодавстві – це процес прийняття конкретних обов'язкових правових заходів та положень (якісних та технічних стандартів, випробувань і вимог про повідомлення тощо) і розробка конкретних для країни рішень щодо запропонованих та власних пра-

62 Paula F. Lytle, Karin J. Shepardson. Journey To A Cleaner Future. BNPP. TF055049// <http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPENVIRONMENT/Resources/511168-1191448157765/CleanerFutureRoadmap.pdf>

вових заходів. Acquis ЄС у сфері навколишнього середовища містить понад 200 законодавчих актів у 8 широких категоріях⁶³. В ЄС прийнято кілька Рамкових Директив, як перший крок до інтеграції законодавства у сфері навколишнього середовища. Тепер країни повинні будуть сформувати національні адміністративні структури, які підтримують інтеграцію. Однак такі структури часто не мають відношення до конкретного сектору, а їхня діяльність не передбачена конкретним розділом acquis.

ЄС уважно вивчає торговельні угоди на предмет їхнього потенційного впливу на навколишнє середовище, а також використовує торговельну політику для підтримки заходів, які сприяють екологічній поведінці всіх суб'єктів. Таким чином, переговори між Україною і ЄС про ЗВТ+ можуть містити зобов'язання щодо екологічних стандартів та сталого розвитку, а також ефективного впровадження узгоджених на міжнародному рівні стандартів у галузі навколишнього середовища. Враховуючи значну увагу, яку надають питанням захисту навколишнього середовища у глобальних масштабах, включаючи обговорення цього питання на багатосторонньому світовому рівні в рамках СОТ та недосконалість усієї системи захисту навколишнього середовища (як інституційної, так і фінансової) в Україні, а також з огляду на потребу у величезних фінансових ресурсах для модернізації наявних в Україні технологій для їх відповідності сучасним екологічним вимогам, вирішення питань забезпечення захисту навколишнього середовища варто починати вже сьогодні. Крім того, оскільки екологічне право швидко змінюється та регулює багато нових секторів (наприклад, ГМО),

---

63 **Горизонтальна** (оцінка екологічного ризику, доступ до інформації, стратегічна оцінка навколишнього середовища, залучення громадськості, екологічна відповідальність; **Якість повітря** (довколишнє повітря, викиди з заправних станцій, SO₂, NO_x, викиди часток та свинцю, вміст сірки в паливі, викиди автотранспорту, торгівля викидами, встановлення граничних норм викидів, довколишній озон); **Управління Відходами** (небезпечні відходи, упаковка відходів, переробка металобрухту, утилізації використаної олії, утилізації батарей та маркування, заковування відходів, спалювання відходів, утилізація транспортних засобів, утилізація електронних відходів, небезпечних речовин); **Якість води** (міські стічні відходи, питна вода, нітрати, вода для басейнів, підземні води, небезпечні речовини в воді, ртуть, кадмій, пестициди, забір поверхневих вод, водоймища для ракоподібних, водоймища для риб); **Охорона природи** (тварини, дикі пташки, зоопарки); **Контроль промислових забруднень** (запобігання та контроль забруднення, розчинники, великі установки для спалювання); **Хімікати** (небезпечні речовини, вивільнення ГМО, експерименти над тваринами, азбест, біоциди) та **Шум**. Кількість директив значна, проте на практиці багато функцій підлягають інтегруванню та використанню спільних систем управління.

Україні вже сьогодні варто орієнтуватись на світові норми, зокрема, норми ЄС у формуванні власного регуляторного середовища.

Нижче ми розглядаємо три основні розділи у законодавстві про навколишнє середовище, які, на нашу думку, мають значення для переговорів ЗВТ+ та у відносинах з ЄС: охорону повітря, забруднення води та використання хімічних речовин та генетично модифікованих організмів.

Охорона повітря

Законодавство про якість повітря охоплює викиди транспортних засобів, контроль якості палива, великих установок для спалювання, летких органічних викидів у промисловості тощо. Законодавство регулює якість повітря на місцевому та міжнародному рівнях і містить нормативні вимоги щодо частки викидів парникових газів і викидів вуглекислого газу. Для контролю за продукцією, вантажно-розвантажувальними роботами, а також нормами викидів ЄС створює технологічно й економічно досяжні стандарти (які не завжди легко виконати). Стандарти якості навколишнього повітря (граничні значення та орієнтовні значення) ЄС ґрунтуються на наступних принципах: (а) підхід, заснований на дії (стандарти якості навколишнього повітря для забруднювальних речовин встановлюються відповідно до їх науково спостережуваних або прогнозованих наслідків для здоров'я людини та/або навколишнього середовища, і вони не засновані на технологічній або економічній можливості їх досягнення); (б) універсальність (ті ж стандарти застосовуються на всій території ЄС); (с) практичність (складність досягнення відповідності стандартам протягом короткого часу призводить до розробки меж толерантності та встановлення термінів виконання). У контексті управління якістю повітря ЄС шукає баланс між використанням сучасних технологій з метою мінімізації викидів, а також практичними міркуваннями, як-то витрати. Потенційні емітенти забруднювачів повітря мають покривати повну вартість при здійсненні своєї діяльності в екологічно безпечний спосіб, тобто, беручи до уваги питання якості повітря (та інші питання). У сфері міжнародного співробітництва партнери ЄС повинні враховувати наслідки своїх власних викидів в інших країнах, навіть якщо

ці викиди не роблять істотного несприятливого впливу в межах своїх кордонів (Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані). Крім того, вони повинні інформувати громадськість про проблеми якості повітря.

Забруднення води

ЄС створив серію стандартів якості води та встановив стандарти випуску небезпечних речовин у водне середовище. Проте підхід на основі стандартів якості виявився недостатнім, і в ЄС почали приділяти особливу увагу джерелам забруднювальних речовин. Це призвело до прийняття Директиви з очищення міських стічних вод (UWWT), яка зобов'язує країни-члени інвестувати у розвиток інфраструктури для збору та очищення стічних вод у міських районах, в той час як Директива про нітрати вимагає від фермерів контролю за кількістю азотних добрив, що вносяться на поля. Прийнята через кілька років Директива про комплексне запобігання та контроль забруднення (КПОЗ) прагне звести до мінімуму викиди забруднювальних речовин великими промисловими і сільськогосподарськими об'єктами. Останні з них також зобов'язані мати дозвіл на здійснення діяльності, який видається лише при виконанні певних екологічних умов.

У 2000 році ЄС прийняв Водну рамкову директиву (ВРД) для розробки глобального і єдиного підходу до водного законодавства. Директива встановлює новаторський підхід до управління водними ресурсами на основі річкових басейнів, природних географічних і гідрологічних одиниць і визначає конкретні терміни для держав-членів для досягнення амбітних екологічних цілей водних екосистем. Стаття 10 деталізує «комбінований підхід для точкових і дифузних джерел» і посилається на низку відповідних директив. Директива передбачає щонайменше виконання інших зазначених директив⁶⁴. Заходи щодо їх реалізації повинні бути включені в планування управління річковими басейнами (Стаття 11.3 (а)). РДВ також має на меті поступове скорочення викидів, скидів і втрат 33 пріоритетних речовин

64 Прийнято наступні директиви: Вода для басейнів (76/160) (замінена директивою 2006/7), Питна вода (80/778, доповнена 98/83), Управління міськими стічними водами (91/271), Нітрати (91/676), Інтегрований контроль та запобігання забрудненню (96/61, Директива 2008/1/ЄС), Осад стічних вод (86/278).

у воду. Для досягнення цієї мети використовується широкий спектр економічних інструментів (наприклад, плата за використання води як ресурсу або для скидання стічних вод у водойми).

У міжнародному контексті в рамках Гельсінкської конвенції ЄС прагне забезпечити співробітництво в галузі наукових досліджень і розробок щодо ефективних методів попередження, обмеження і скорочення транскордонного впливу на водотоки та міжнародні озера (методи оцінки токсичності небезпечних речовин, розвиток екологічно безпечних технологій і методів виробництва і т. ін.).

Регулювання використання хімічних речовин та генетично-модифікованих організмів

У 2007 році набуло чинності нове законодавство в сфері хімічних речовин – REACH. У найближчі десятиліття REACH зобов'язуватиме підприємства промисловості підтверджувати дотримання вимог, тобто збирати або генерувати дані, необхідні для забезпечення безпечного використання хімічних речовин. Ці дані будуть доступні громадськості в центральній базі даних. REACH також передбачає правила щодо поетапної відмови і заміщення найнебезпечніших хімічних речовин. REACH доповнюється новими правилами класифікації, маркування та упаковки речовин і сумішей. Це Положення містить критерії класифікації та правила маркування, узгоджені на рівні ООН. Положення засновані на принципі, що однакові небезпеки повинні бути описані та помічені однаково в усьому світі.

Крім того, ЄС шукає шляхи вирішення проблеми міжнародної торгівлі небезпечними хімічними речовинами. Він реалізує в рамках Спільноти Роттердамську конвенцію про процедуру попередньої обґрунтованої згоди стосовно окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі. Основним принципом Конвенції є те, що експорт заборонених або суворо обмежених хімічних речовин, які включені в додаток III до Конвенції, може відбуватися лише за попередньої обґрунтованої згоди імпортера.

У сфері безпеки харчових продуктів і виробництва ЄС дотримується політики співіснування, що має на меті досягти достатнього роз-

межування між ГМ і не-ГМ продукцією⁶⁵. ЄС прагне суворо контролювати обіг ГМО на ринку. Консультації з громадськістю та маркування ГМО є обов'язковим. Реєстри повинні бути створені для запису інформації про генетичні модифікації ГМО, а також про місцезнаходження ГМО. Вимога про маркування не поширюється на харчові продукти, що містять ГМО в кількості не більше 0,9 відсотка харчових інгредієнтів, розглядаються в індивідуальному порядку, за умови, що така присутність є випадковою або технічно неминучою.

Регулювання ГМО передбачає єдиний порядок дозволу «одні двері – один ключ», для всіх харчових продуктів і кормів, що містять генетично модифіковані компоненти. Відповідно до «1 двері – 1 ключ» процедури, оператор подає одну заяву для вирощування цілей продовольства, кормів чи вирощування. Постанова також спрямована на створення єдиної системи інформування та обміну інформацією про транскордонні переміщення ГМО в треті країни. Експортери ГМО, призначені для умисного вивільнення у навколишнє середовище, повинні повідомити компетентний національний орган країни імпорту або транзиту перед транскордонним переміщенням⁶⁶.

Відповідно до загальних правил для органічного виробництва, ГМО заборонені у всіх їхніх формах. Комісія дає дозвіл на використання обмеженого числа продуктів та речовин в органічному сільському господарстві. З 1 липня 2010 стане обов'язковим використання логотипу ЄС на органічних продуктах харчування та позначення походження сировини, що використовується в продукті.

План дій Україна-ЄС

План дій Україна-ЄС визначає повний перелік пріоритетів у сферах, як у межах (наприклад, навколишнє середовище), так і поза межами Угоди про партнерство і співробітництво. Проблеми діалогу з питань екологічної політики були зазначені в Плані дій, що виявилось зокрема в активізації технічної співпраці у галузі поводження з відхо-

65 http://ec.europa.eu/agriculture/gmo/coexistence/index_en.htm

66 Крім того, Комісія чи країна-член, яка приймає рішення, має повідомляти Дім з клірингу біобезпеки (ВСН) Термін (створений Картегенським протоколом) про будь-яке рішення з питань використання, зокрема розміщення на ринку ГМО з метою споживання, кормів чи переробки, які можуть підлягати транскордонному переміщенню.

дами та водними ресурсами, а також відновленні в 2006 році Робочої групи Україна-ЄС зі зміни клімату (розпочала роботу в 2002 році).

В плані заходів про Асоціацію сторони домовилися про співпрацю в підготовці до впровадженні *acquis* ЄС у сфері навколишнього середовища та підтримку України в розробці, прийнятті та реалізації національної екологічної стратегії на період до 2020 року та Національного екологічного плану дій на 2009–2012 роки; про подальший розвиток і реалізацію українського екологічного законодавства, стратегій і планів, зокрема, оцінки екологічних наслідків, стратегічної екологічної оцінки, забезпечення доступу до екологічної інформації та участі громадськості; розвиток національних інструментів відповідно до багатосторонніх природоохоронних угод, підписаних та ратифікованих Україною та Європейським Співтовариством.

Стан адаптації *acquis* в Україні

Україна поступово наближається до норм природоохоронного законодавства ЄС, роблячи кроки, спрямовані як на оновлення принципів, так і на посилення екологічних стандартів. На цей час горизонтальне законодавство містить кілька законів, які в цілому відповідають законодавству ЄС: про охорону природного навколишнього середовища, про природний заповідний фонд України, про охорону атмосферного повітря, флори, фауни, про Державну програму розвитку водних ресурсів тощо. Україна також підписала низку міжнародних конвенцій та є правонаступником певних конвенцій, підписаних СРСР. Всі вони є невід'ємною частиною законодавства.

За даними Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України система екологічного законодавства базується на принципах міжнародного права. Однак, спільні принципи – це єдина спільна риса між чинним законодавством ЄС та України. Українське законодавство не передбачає прямих правових наслідків. Поряд із загальними законами існує багато секторальних законодавчих актів, прийнятих різними органами влади на різних рівнях. Як наслідок, основна проблема полягає в тому, що екологічне регулювання в Україні є неструктурованою масою підзаконних актів. Це призводить до різних тлумачень основних законів і плутанини в

поділі повноважень між національними, регіональними та галузевому органами влади. Сьогодні українському законодавству не вистачає таких принципів ЄС як принцип обережності, управління водними ресурсами басейнів, комплексного підходу до екологічної політики та принципу «забруднювач платить».

Щоб подолати цей розрив, необхідно проводити подальшу адаптацію українського законодавства до ЄС і прийняти національну екологічну стратегію на період до 2020 року. Кабінет Міністрів прийняв постанову про Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року, яка є забезпеченням вищевикладених принципів. Наступні кроки повинні містити розширення спектру природних об'єктів та джерел забруднення, що підлягають контролю і моніторингу, гармонізації екологічних стандартів (у тому числі встановлення стандартів якості навколишнього середовища); впровадження європейських економічних інструментів екологічної політики (зокрема відшкодування витрат); складанню переліку найнебезпечніших забруднювальних речовин, зміцнення інституційного потенціалу.

Вигоди та втрати для України

Однією з основних проблем наближення українського законодавства до законодавства ЄС, очевидно, є фінансування. Витрати на впровадження *acquis* у сфері навколишнього середовища вважаються найістотнішими⁶⁷. Природно, що держава буде нести величезні витрати, оскільки для ефективної екологічної політики Україна повинна мати відповідну базу. Однак, компанії і домогосподарства також будуть змушені виконувати значно суворіші екологічні норми і, отже, зазнавати додаткових витрат. Водночас вони отримують різні види вигоди під час посилення екологічних норм і стандартів, таких як переваги для здоров'я, ресурсів, екосистем, соціальні та ширші економічні вигоди⁶⁸.

67 Витрати на впровадження *acquis* навколишнього середовища в 10-тих нових країнах-членах оцінені на рівні 50–80 млрд. євро, а необхідні інвестиції для цих країн становили 2–3% ВВП // Kremlis G. and Dusik J. The challenge of the implementation of the environmental *acquis communautaire* in the new Member States// http://www.inece.org/conference/7/vol1/Kremlis_Dusik.pdf

68 Patrick ten Brink and Samuela Bassi. Assistance in the implementation and monitoring of the environmental components of the European Neighbourhood Policy (ENP) Action Plans to cover small capacity building and progress monitoring activities. IEEP // http://ec.europa.eu/environment/enlarg/pdf/methodology_report.pdf

	Витрати	Вигоди
Держава	<p>Адміністративні витрати, пов'язані зі створенням адміністративної структури і системи дозволів; створення системи дозволів і процедур ліцензування.</p> <p>Розробка програм, які містять інвестиції в нові об'єкти інфраструктури (модернізація наявних та будівництво нових).</p> <p>Підготовка планів та програм щодо забезпечення відповідності обмеженням якості.</p> <p>Встановлення і підтримка мережі станцій моніторингу стандартів якості навколишнього середовища та пов'язаних з ними гарантій якості устаткування, а також звітності про результати моніторингу.</p> <p>Підготовка і публікація кодексів кращої практики.</p> <p>Створення системи збору даних та інвентаризації (наприклад, викиди парникових газів).</p> <p>Створення лабораторного устаткування (якщо ще не існує).</p> <p>Фінансування витрат, зокрема перевірки та відбору проб, програм підготовки і набору інспекторів і співробітників ветеринарних служб.</p> <p>Створення системи збору даних.</p>	<p>Вигоди для навколишнього природного середовища та від уникнення глобального потепління.</p> <p>Збільшення податкових надходжень (наприклад, від туристичних компаній).</p> <p>Збільшення доходів від екологічних зборів (наприклад, за порушення суворих правил навколишнього середовища).</p> <p>Участь у програмах охорони навколишнього середовища, що фінансуються ЄС.</p> <p>Збільшення зайнятості за рахунок екологічних інвестицій.</p> <p>Покращення платіжного балансу і умов торгівлі (наприклад, за рахунок зниження імпорту сировинних матеріалів, збільшення використання відходів, повторно переробленої сировини).</p> <p>Залучення інвестицій за належних місцевих умов.</p>
Компанії	<p>Додаткові витрати на дотримання екологічних стандартів;</p> <p>Витрати на модернізацію (наприклад, будівництво поліпшених очисних споруд промислових стічних вод у разі необхідності);</p> <p>Витрати на випробування, щоб задовольнити нормативні вимоги (наприклад, платежі для лабораторних досліджень, витрати на отримання дозволів);</p> <p>Вищі ціни на вхід, виробничі ресурси;</p> <p>Витрати по галузях, чия продукція або технології виробництва буде заборононено або жорсткіший контроль</p>	<p>Вигоди для частини навколишнього середовища використовуються з комерційною метою (наприклад, лісівництво і рибальство)</p> <p>Вищі прибутки від продажу складніших продуктів з високою доданою вартістю (ймовірно, дорожчих)</p> <p>Переваги еко-ефективності: підвищення економічної ефективності та підвищення продуктивності в результаті впровадження сучасних технологій (наприклад, скорочення використання сировини і, отже, витрат з експлуатації)</p> <p>Доходи від продажу квоти на викиди</p>

Домогосподарства	Подорожчання природних ресурсів та товарів і послуг (наприклад, води)	Прямі вигоди для здоров'я населення (наприклад, зниження захворювань) Великі рекреаційні можливостей Соціальне навчання та розвиток громадянського суспільства (через збільшення надання інформації, консультацій та участі). Соціальна згуртованість завдяки підтримці зайнятості в природоохоронній діяльності
------------------	---	---

Таким чином, Україна має докласти значних зусиль на шляху наближення до законодавства ЄС у галузі навколишнього середовища. Незважаючи на очевидні вигоди для навколишнього середовища, витрати для українських економічних агентів є очевидно обтяжливими. Таким чином, по ходу переговорів про ЗВТ+, Україна повинна наполягати на обґрунтованих термінах досягнення норм законодавства ЄС у галузі навколишнього середовища.

6. ЯК МОЖНА ПОКРАЩИТИ ТИПОВІ УГОДИ З ЄС

6.1. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНИХ/ТОРГОВЕЛЬНИХ СФЕР, ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЯКИХ МІСТЯТЬСЯ В УГОДАХ ПРО ЗВТ ЗА УЧАСТЮ ЄС

Крім заходів, спрямованих на сприяння торгівлі товарами, загальні Угоди про ЗВТ містять пункти, які регулюють інші сторони співпраці між ЄС і третіми країнами. Серед них – положення як економічного характеру, такі як конкуренція, економічне співробітництво, право заснування, управління потоками капіталу, фінансове співробітництво, так і позаекономічного характеру, такі як суспільне життя, культурне співробітництво, міграція. Також вміщені деякі статті перехідного характеру. Перехідний характер таких пунктів означає, що вони безпосередньо не спрямовані на економічне зміцнення, але реалізація рекомендацій допоможе досягненню цієї мети. Серед цих заходів, які ми б виділили, співробітництво в галузі стандартизації⁶⁹, науки, розвитку громадського управління та низка інших питань.

У цьому розділі ми проаналізували досвід чотирьох країн достатньо різних з погляду розвитку економіки, початку переговорного процесу, мети, потреб та можливостей укладання ЗВТ: Польщі, Естонії, Чилі і Марокко.

Польща

Польща стала першою країною в цій групі, яка увійшла до зони вільної торгівлі з ЄС. В кінцевому підсумку Польща стала членом ЄС. Загальні положення угоди про ЗВТ з ЄС практично в усіх сферах містили наближення стандартів, законодавства, способів ведення бізнесу, приведення конкурентного середовища Польщі у відповідність

---

⁶⁹ Пункти щодо погодження правил стандартизації до правил ЄС подані у вигляді окремих пунктів Угоди та як положення про співробітництво у сфері сільського господарства, співробітництво у банківському і фінансовому секторах, технологічне співробітництво і т.ін.

до аналогічних правил ЄС. При аналізі змісту угоди між ЄС і Польщею видно, що з самого початку вона була складена таким чином, щоб забезпечити майбутній вступ Польщі до Європейського Співтовариства.

Цікавою особливістю цієї Угоди є те, що вона, серед іншого, охоплює усі сфери національної економічної політики, як-то грошово-кредитна політика, спрямована на наближення до європейської, економічна політика у сфері малого і середнього бізнесу (МСБ), як база для економічного розвитку. Особливу увагу було приділено включенню телекомунікацій, транспортних систем і енергетичних мереж Польщі в європейські системи. Програми регіонального розвитку, спрямовані на збалансований економічний розвиток Польщі та програми транскордонної регіональної співпраці з країнами ЄС також є одним із ключових пунктів Угоди між ЄС і Польщею. Крім того, співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища також спрямоване на врахування спільних інтересів країни і Європейського Співтовариства.

Потрібно відзначити, що угода спрямована на розвиток конкретних сильних сторін країни. Крім уже згаданого розвитку МСБ було закріплене широке співробітництво в галузі сільського господарства (яке містить не лише вимоги узгодження стандартів і норм, але й позиції з питань співробітництва у сфері модернізації обладнання, інфраструктури і підвищення якості сільськогосподарської продукції). Оскільки Україна і Польща мають багато спільного в плані структури промисловості та прикордонного характеру території України по відношенню до ЄС, досвід Польщі міг би знадобитися для України.

Окрему увагу в Угоді було надано трудовій міграції, яка фактично двічі з'являється в документі: спочатку в розділ «рух робочої сили» і вдруге у «праві заснування та надання послуг». Відповідно до угоди легально зайнятих працівників мають розглядати як місцеве населення, з усіма наслідками, що випливають (родинна допомога, пенсії і т.ін.). Слід зазначити, що в угоді з Чилі положення з питань міграції стосуються лише нелегальної міграції і не поширюються на будь-які конкретні питання робочих мігрантів. Цей розділ Угоди про ЗВТ між Польщею та ЄС становить сьогодні особливий інтерес для України, оскільки кількість українських мігрантів у ЄС є великою.

Угода ЄС-Польща також передбачає удосконалення митних процедур шляхом використання єдиного адміністративного документу

(пункт схожий на пункти угод з Марокко і Чилі) та підвищення гласності процедур надання допомоги та пов'язаних з торгівлею нетарифних заходів. Ці положення Угоди можуть бути використані Україною, враховуючи великі торгові потоки між Україною та ЄС. Угода також дає Польщі прерогативу використовувати фінансові ресурси G-24 і ЄІБ, за умови, що в неї достатньо причин для цього. Водночас Польща могла б реалізувати заходи, належні до корегування платіжного балансу тільки в рамках ГАТТ і МВФ, як і Україна.

Таким чином, Угода про ЗВТ між ЄС та Польщею мала на меті включення економіки Польщі в європейську економіку і зміцнення економічних та інфраструктурних реформ при досягненні цієї мети.

Естонія

Естонія вступила в ЄС одночасно з Польщею, але досягла навіть більшого успіху в проведенні економічних реформ⁷⁰. Розділи Угоди про ЗВТ між ЄС та Естонією дуже схожі на розділи угоди з Польщею, тому особливо важливо дослідити, що зумовило такий успіх Естонії.

Однією з відмінностей між Угодами про ЗВТ з Польщею та Естонією є лібералізація потоків капіталу. Угода про ЗВТ між ЄС та Естонією не обмежується лібералізацією ПІІ, а також передбачає і вільний рух портфельних інвестицій і позик. Важко судити, чи такий рівень лібералізації потоків капіталу був особливо корисним для Естонії. Однак, до сьогодні фінансовий ринок Естонії відрізняється стабільністю.

Друга відмінність полягає в допомозі ЄС у реформуванні естонської системи соціального страхування. Крім того, угода між ЄС і Естонією передбачає ширший спектр сфер адаптації законодавства, ніж Угода ЄС-Польща.

Особливістю угоди про ЗВТ між ЄС та Естонією є концентрація уваги на трьох головних секторах економіки Естонії: секторі деревини, рибному господарстві та морському транспорті. Ця Угода передбачає певні заходи, спрямовані на забезпечення підтримки їхнього розвитку.

Інше питання угоди – розвиток процедур аудиту відповідно до стандартів ЄС. Існування прозорих процедур аудиту разом зі скасуванням дискримінаційної державної допомоги належить до спільних

70 Messerlin, 2009.

зусиль ЄС та Естонії в напрямку боротьби з корупцією і незаконними поглинаннями, які були звичайними для країни.

Угода про ЗВТ між ЄС та Естонією підкреслює також необхідність розвитку внутрішньобалтійських економічних відносин як передумови прогресу Естонії.

Підсумовуючи, можна відзначити такі ключові фактори прогресу Естонії як: особлива увага, приділена провідним галузям промисловості та внутрішньорегіональним зв'язкам, ширша реформа естонського законодавства і конкретні зусилля в напрямку поліпшення прозорості інформації про компанії.

Чилі

Ми розглядатимемо Угоду з Чилі, оскільки вона є прикладом однієї з найширших угод між ЄС та третіми країнами, а її структура дещо відрізняється від структури угод з Польщею та Естонією. Таку цікаву особливість (кількість сфер, на які поширюється Угода) можна було б пояснити тим фактом, що відносини між ЄС і Чилі насправді були побудовані з нуля, таким чином в угоду були вміщені усі можливі позиції.

Особливу увагу було приділено нетарифним бар'єрам. Угода докладно описує антидемпінгові заходи, митні операції, заборону таких нетарифних бар'єрів, як кількісний склад деяких товарів, спрощення митних процедур та поліпшення митної оцінки, узгодження деяких санітарних, фітосанітарних норм і технічних стандартів, з тим, щоб уникнути нетарифних бар'єрів у торгівлі. Проте також було передбачено ряд винятків із цих правил (захист моралі, життя і здоров'я людини, питання, пов'язані з імпортом та експортом золота та срібла, захист національних скарбів та ін.).

Особливу увагу в угоді Чилі та ЄС було приділено послугам морського транспорту та активізації економічного співробітництва в регіоні МЕРКОСУР. Здійснення рекомендацій розширило б співпрацю між ЄС і Чилі та стимулювало розвиток економічних відносин у регіоні.

Крім загальних норм, спрямованих на заборону обмежень операцій по рахунку поточних операцій та руху капіталу більш ніж на 1 рік і норм про наближення чилійських технічних стандартів, статистичних методологій, санітарних та інших норм до ЄС, які є досить схожими

для такого роду угод, Угода ЄС і Чилі також містить пункти, пов'язані з особливостями країни. Велику увагу було приділено захисту вразливих груп населення, поліпшенню ринкових умов та навчально-освітніх програм. Останнє відображає особливі потреби Чилі. Деякі ідеї можуть бути корисними для України.

У питаннях культури рекомендації Угоди про ЗВТ були спрямовані на збереження культурної спадщини Чилі, тоді як у Польщі вони більше стосуються культурного співробітництва країни в євро регіоні.

Угода має окремі положення, які стосуються питань наркотиків, відмивання грошей і захисту інтелектуальної власності, і містить рекомендації Чилі включити у національне законодавство положення відповідних міжнародних угод, які вже існують.

Загалом, ми можемо зробити висновок, що усі заходи були спрямовані на створення прозорого та ефективного економічного середовища в Чилі.

Марокко

Ми завершуємо розгляд Угод про ЗВТ прикладом Марокко. Угода з цією країною є однією з найзагальніших за змістом і вузьких за колом охоплення питань.

Країна характеризується використанням державної допомоги та широкою присутністю державної монополії комерційного характеру в економічній діяльності. Угода, в свою чергу, передбачала поступову заборону такої практики участі держави в економічних процесах. Іншою особливістю були проблеми із незаконною трудовою та нетрудовою міграцією. Низку положень безпосередньо присвячено вирішенню цих проблем. Особливу увагу було приділено вдосконаленню системи охорони здоров'я, сприянню планування сім'ї і підвищенню толерантності до марокканців в ЄС. У документі також передбачається розвиток практично нових галузей економіки в Марокко: туризму, передових технологій.

Найбільшу увагу було приділено навчально- і науково-технічному співробітництву, модернізації енергетичних мереж і промисловості, автомобільним дорогам, залізниці та транспортній мережі в цілому. Інша найважливіша частина угоди стосувалася стандартизації, набли-

ження законодавства, використання єдиного адміністративного митного документу тощо.

6.2. ЯК МОЖНА ПОКРАЩИТИ ТИПОВІ УГОДИ ДЛЯ ВРАХУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Вочевидь, Угоди ЄС про ЗВТ значно різняться залежно від країн-партнерів, рівня наявної і цільової майбутньої співпраці, рівня розвитку країни-партнера, пріоритетних напрямків співпраці та ін. Серед питань, на яких ЄС може наполягати, наступні:

- збереження права проведення антидемпінгових розслідувань і введення антидемпінгових заходів;
- конвергенція технічних регламентів, санітарних і фітосанітарних заходів до практики ЄС;
- застосування національного режиму у сфері торгівлі окремими послугами;
- спеціальні умови для агропромислового сектору;
- рух робочої сили, як питання, що значною мірою регулюється окремими (двосторонніми) угодами;
- значний рівень зближення у регулюванні питань, що не стосуються торгівлі, як, наприклад, право компаній, конкурентна політика, промислова політика, екології тощо.

Припускаючи, що Україна прагне приєднатися до ЄС, видається необхідним полегшити зближення з європейськими нормами і практиками. Однак, безумовно, необхідним є поетапне наближення, доки Україна не отримає чіткої перспективи членства, причому перспектива обговорення цього питання видається ще дуже далекою. Формування етапів нормативно-правових змін вже обговорювалося в розділі 5.1. Тут ми хотіли б стисло розглянути низку концептуальних аспектів угоди.

По-перше, глобальна економічна криза, швидше за все, змінить регуляторні умови у світі і в країнах ЄС зокрема. Це стосується, в першу чергу, фінансового посередництва, однак і в інших галузях правила можуть бути переглянуті. Таким чином, надмірна прив'язка/адаптація

до нинішнього стану може не бути корисною. Наприклад, у випадку із Базель II, як описано в розділі 5.5.

По-друге, як справедливо зазначив Messerlin (2009), є значна кількість норм в ЄС, імпульс до зростання від яких викликає сумніви. Для країн, що розвиваються, як Україна, реалізація цих норм може призвести до виникнення небажаного ефекту, що перешкоджає розвитку, принаймні, в короткостроковій перспективі. Таким чином, будь-які нормативні перебудови повинні бути ретельно розглянуті, оскільки політика «один розмір – підходить всім» тут недоречна.

По-третє, оскільки Україна здійснить істотні реформи в процесі реалізації зобов'язань за Угодою про ЗВТ, в інтересах України забезпечити зацікавленість ЄС у наданні фінансової та технічної підтримки в проведенні цих реформ у країні.

ВИСНОВКИ

Як було показано в ряді попередніх досліджень, як, наприклад, ІЕД (2006), СЕПС (2006), CASE (2007), глибока та всеохопна Угода про ЗВТ між ЄС і Україною є корисною в довгостроковій перспективі, стимулюючи зростання реального ВВП і підвищення добробуту домогосподарств. У цій доповіді ми оцінили витрати і вигоди різних рівнів інтеграції та зближення/гармонізації правових норм, які можуть бути реалізовані в рамках ЗВТ, зокрема, запровадженні основних нормативних принципів, встановлених у законодавстві (*acquis*) ЄС.

Хоча СОТ і реалізація Плану дій Україна-ЄС в рамках Європейської політики сусідства створили міцну основу лібералізації торгівлі, є багато питань, які вимагають розгляду в рамках переговорів про ЗВТ. Зокрема, велику увагу слід приділити досягненню вільного руху товарів, капіталу (прямі інвестиції) та робочої сили між партнерами.

Для того, щоб країна отримала усі вигоди від ЗВТ, увага повинна бути зміщена від тарифів до нетарифних питань, зокрема до технічних бар'єрів у торгівлі, питань спрощення процедур торгівлі, проблем прав інтелектуальної власності і т. ін. Опитування, проведене Міжнародною фінансовою корпорацією (2008), показало, що технічні бар'єри, на думку підприємців, є основною перешкодою для бізнесу. Крім того, громіздке технічне регулювання стримує інновації, торгівлю та економічне зростання. Тому максимально повне наближення до стандартів, процедур оцінки відповідності, акредитації та нагляду за ринком, які діють в ЄС, безумовно, належить до числа пріоритетних тем для переговорів про ЗВТ. Але слід підкреслити, що значного прогресу тут уже досягнуто в рамках вступу до СОТ, оскільки Україна зобов'язалася будувати всі свої технічні регламенти на основі відповідних міжнародних стандартів. Крім того, з дати приєднання до СОТ, усі стандарти в Україні є добровільними, крім тих, які викладено у технічних регламентах, призначених, зокрема, для захисту інтересів національної безпеки, запобігання шахрайським діям, захисту життя і здоров'я людей, тварин чи рослин, а також захисту навколишнього середовища.

Аналіз ієрархії пріоритетів питань, пов'язаних із ЗВТ, показав, що більшість питань потребує подальшого глибокого аналізу витрат

і вигод, оскільки пов'язане з ними законодавство може спричинити значні витрати суб'єктів господарювання в Україні як країні з нижчими доходами на душу населення, ніж в ЄС. Вибір глибини наближення слід оцінювати, виходячи з ефекту стимулювання економічного зростання.

Водночас, враховуючи мету України отримати членство у ЄС, зближення з європейськими нормами і практикою повинне бути ретельно сплановане. При цьому слід до уваги наступні міркування.

По-перше, глобальна економічна криза змінює регуляторне поле діяльності у світі і в країнах ЄС зокрема. При адаптації норм ЄС необхідно прийняти ці зміни до уваги.

По-друге, оскільки Україна здійснить істотні реформи в процесі забезпечення реалізації зобов'язань за Угодою про ЗВТ, в інтересах України – забезпечити зацікавленість ЄС у наданні фінансової та технічної підтримки цим реформам у країні.

Ми проаналізували витрати і вигоди гармонізації для ряду розділів *acquis* детальніше та виявили, що:

- (А) узгодження права про компанії та регулювання правил державної допомоги передбачає досить високі витрати для конкретних компаній, але, як здається, буде вигідним для суспільства в цілому;
- (Б) лібералізація потоків капіталу є корисною для країни, хоча існують ризики лібералізації, пов'язані з недосконалістю ринку;
- (В) є високі витрати, пов'язані з впровадженням правил Базель II в Україні, що ставить під питання наближення до цих норм. Ще більш сумнівно це сьогодні, коли світова криза показала значні прогалини в системі;
- (Г) введення суворіших екологічних стандартів буде найважчим для компаній, які раніше позиціонували себе в недорогих сегментах або виробляли товари невисокої якості.

В цілому ж, хоча регуляторні зміни зумовлюють високі витрати, оскільки вимагають нормативних, організаційних та адміністративних змін, вигоди покривають ці витрати в довгостроковій перспективі в усіх секторах. Однак адаптація законодавства до ЄС повинна бути ретельно спланована і відповідати українським реаліям.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Aizenman, J. 2003. «On the Hidden Links between Financial and Trade Opening,» University of Santa Cruz, mimeo.
2. Bagwatti, J. 1998. «The Capital Myth: the Difference between Trade in Widgets and Dollars» Foreign Affairs.
3. Bank for International Settlements, 2004. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework.
4. Brid, Juan Carlos Moreno. 1996. Mexico's Auto Industry after NAFTA: A Successful Experience in Restructuring? Working Paper #232
5. CASE (2007). Global Analysis Report for the EU-Ukraine TSIA. Ref: TRADE06/D01. Concept Global Analysis Report prepared by ECORYS and CASE
6. CEPS (2006). The Prospect of Deep Free Trade Between the European Union and Ukraine. Report prepared by Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels; Institut fur Weltwirtschaft (IFW), Kiel; International Centre for Policy Studies (ICPS), Kyiv.
7. Choi, W. G., Sharma, S. and M., Strömquist. 2007. «Capital Flows, Financial Integration, and International Reserve Holdings: The Recent Experience of Emerging Markets and Advanced Economies». IMF Working Papers, pp. 1–36.
8. Copenhagen Economics et al. (2005) «Analysis of the Economic Impact of Ukraine's WTO Accession». Report prepared for the Ministry of Economy of Ukraine within the framework of the project conducted by Copenhagen Economics, Denmark; Institute for East European Studies Munich, Germany; and Institute for Economic Research and Policy Consulting, Ukraine, World Bank Grant № TF 050270
9. de Gregorio, J. 1999. «Financial integration, financial development and economic growth,» Estudios de Economía, University of Chile, Department of Economics, vol. 26, pp. 137–161.
10. de la Torre, A. and S., Schmukler. 2007. «Small Fish, Big Pond. What is the future for developing country capital markets in a globalized economy?» A compilation of articles from Finance & Development. IMF, pp. 51–54.

11. Deardorff, A.V., Brown, D.K. and R.M. Stern. 1996. «Some Economic Effects of the Free Trade Agreement between Tunisia and the European Union,» Working Papers 385, Research Seminar in International Economics, University of Michigan.
12. Dehejia, R. H. and R., Gatti. 2002. «Child Labor: The Role of Income Variability and Access to Credit in a Cross Section of Countries,» World Bank Policy Research Paper 2767.
13. Djankov, S. and B. Hoekman. 1995. «Catching Up With Eastern Europe? The European Union's Mediterranean Free Trade Initiative,» CEPR Discussion Papers 1300, C.E.P.R. Discussion Papers.
14. EC (2009). Implementation of the European neighbourhood Policy in 2008. Progress Report Ukraine. Brussels, SEC (2009) 515/2
15. Emerson, M. (2006). »The Prospects of Deep FTA between EU and Ukraine,» CEPS Paperback Series (CEPS Paperback Series), №1, pp. 1–248.
16. Fischer, St. 1998. «Capital-Account Liberalization and the Role of the IMF». Princeton Essays in International Finance, No. 207.
17. Gord, M.B. and B. Howells. 2006. «Procyclicality in Basel II: Can We Treat the Disease without Killing the Patient». Journal of Financial Intermediation,
18. Griffith-Jones, St. 2007. «Implications of Basel II for Stability and Growth in Developing Countries; Proposals for Further Research and Action,» Ibase Rio Meeting on Financial Liberalization and Global Governance: The Role of International Entities.
19. Griffith-Jones, St., Segoviano, M.A. and St. Spratt. 2002. «Basel II for Stability and Developing Countries: Diversification and Portfolio Effects,» Institute of Development Studies. University of Sussex.
20. Henry, P. Bl. 2003. «Capital Account Liberalization, the Cost of Capital and Economic Growth,» American Economic Review vol. 93, no. 2, pp. 91–96.
21. IER (2006) The Economic Impact of the Establishment of the FTA between Ukraine and the EU. Report prepared at the request of the Ministry of Economy of Ukraine by Institute for Economic Research and Policy Consulting (Registration No. 0106U011576)

22. IFC (2008) Technical regulation in Ukraine: how to ensure the development of the economy and protection of consumers' rights. Kyiv, Ukraine
23. Jones, D. 2006. «Emerging problems with the Basel Capital Accord: Regulatory capital arbitrage and related issues,» *Journal of Banking and Finance*, 24 (1–2), 35–58.
24. Kraussl, R. 2003. «A Critique on the Proposed Use of External Sovereign Credit Ratings in Basel II,» Working Papers 0315, University of Crete, Department of Economics.
25. Laban, R.M. and F.B. Larrain. 1997. «Can a liberalization of capital outflows increase net capital inflows?» *Journal of International Money and Finance*, Elsevier, vol. 16(3), pp. 415–431.
26. Levine, R., Loayza. N. and B. Thorsten. 2000. «Financial Intermediation and Growth: Causality and Causes,» *Journal of Monetary Economics*, vol 46 (1), pp. 31–77.
27. Lipschitz, L., Lane, T. and A., Mourmouras. 2006. «Capital Flows to Transition Economies: Master or Servant?» *Czech Journal of Economics and Finance*, Charles University Prague, Faculty of Social Sciences, vol. 56(5–6), pp. 202–222.
28. Lucas, R. 1990. «Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries?» *American Economic Review* 80, pp. 92–96.
29. Malik, Atif S. 2002. Impact of Environmental Regulations on the Textile Sector of Pakistan. Country Paper Prepared for Expert Meeting on Environmental Requirements and International Trade.
30. Messerlin, P. (2009) The EU Neighbourhood Policy: Time for an In-depth Review. Implications for the Ukraine-EU FTA. Mimeo
31. Metzger, M. 2003. «Basel II- Benefits for developing countries?»// Documentation of the International Conference: «Making financial markets work for development», Berlin.
32. Mishkin, Fr. S. 2005. «Is Financial Glonbalization Beneficial?» NBER Working Paper No. W11891.
33. Mittnik, St. and K. Schüller. 2007. «Catching the Spirit of Basel II: Challenges for Financial Risk Management in Transition Economies,» *Social and Economic Research in Transition Periods*, Vol. 3.1.
34. Prasad, E., Rajan, R., and A., Subramanian. 2007. «The Paradox of Capital. Is foreign capital associated with economic growth and, if not,

- why does it flow «uphill»?» A compilation of articles from Finance & Development, IMF, pp. 10–14.
35. Reddy, Y. V. 2007. «Converting a Tiger. Lessons from India's gradualist approach to capital account convertibility» A compilation of articles from Finance & Development. IMF, pp. 28–32.
  36. Rogoff, K., Kose, M. A., Prasad, E. and Sh. Wei, 2004. «Effects on Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence,» IMF Occasional Papers 220, International Monetary Fund.
  37. Smirnov, Konstantin. 2007. Green mile. Kontrakty, #48. http://www.kontrakty.com.ua/show/ukr/print_article/9719/4820079719.html
  38. Stiglitz, J. E. 2000. «Capital market liberalization, economic growth and instability,» World Development, Elsevier, № 28(6), pp. 1075–1086.
  39. Williamson, M. 1991. «On Liberalizing the Capital Account,» AMEX Bank Review, Oxford University Press.
  40. Wisner, Priscilla S. and Marc J. Epstein. 2006. «Push» and «Pull» Impacts of NAFTA on Environmental Responsiveness and Performance in Mexican Industry. Research Paper. Third North American Symposium on Assessing the Environmental Effects of Trade.
  41. WTO (2008). Report of the Working Party on the accession of Ukraine to the World Trade Organization. WT/ACC/UKR/152, 25 January 2008
  42. Ліщенко, Г.С., Кришталь Г.О.. Базельська Угода II: Розвиток міжнародних стандартів оцінки адекватності капіталу рівню ризиковості банківської діяльності. стор. 89–94
  43. Оцінка виконання плану дій Україна-ЄС протягом 2005–2007 рр. // Національна безпека: Український вимір. – К.:2008.-№8

ДОДАТОК А

Таблиця 1. Експорт України до ЄС

	1999		2009		Зростання у 1999– 2009 роках, %
	млн. євро	%	млн. євро	%	
Харчові продукти та живі тварини	91,4	2,8	647,4	8,2	608,5
Напої та тютюнові вироби	7,1	0,2	24,2	0,3	241,0
Нехарчова сировина, за винятком палива	812,5	24,7	1668,1	21,1	105,3
Мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали	442,8	13,4	907,2	11,5	104,9
Масла тваринного та рослинного походження, жир та віск	3,3	0,1	327,6	4,2	9907,9
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	309,1	9,4	423,8	5,4	37,1
Товари промислового виробництва, в основному класифіковані за матеріалами (вкл. метали)	913,3	27,7	2176,9	27,6	138,4
Машини та транспортне обладнання	240,3	7,3	955,3	12,1	297,6
Змішані промислові товари	371,1	11,3	476,6	6,0	28,4
Товари, не класифіковані в інших групах SITC	33,7	1,0	85,4	1,1	153,2
Усього	3295,1	100	7889,9	100	139,4

Джерело: <http://comtrade.un.org/>

Таблиця 2. Імпорт України з ЄС

	1999		2009		Зростання у 1999– 2009 роках, %
	млн. євро	%	млн. євро	%	
Харчові продукти та живі тварини	275,9	7,0	993,7	7,1	260,1
Напої та тютюнові вироби	73,3	1,9	119,6	0,9	63,3
Нехарчова сировина, за винятком палива	85,9	2,2	269,9	1,9	214,1
Мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали	179,6	4,5	579,3	4,2	222,5
Масла тваринного та рослинного походження, жир та віск	21,2	0,5	50,4	0,4	137,9
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	589,5	14,9	2709,8	19,5	359,6
Товари промислового виробництва, в основному класифіковані за матеріалами (вкл. метали)	821,9	20,8	2472,3	17,8	200,8
Машини та транспортне обладнання	1158,4	29,3	4500,7	32,4	288,5
Змішані промислові товари	625,2	15,8	1874,7	13,5	199,9
Товари, не класифіковані в інших групах SITC	61,2	1,6	174,3	1,3	184,7
Усього	3948,1	100	13903,4	100	252,2

Джерело: <http://comtrade.un.org/>

**Таблиця 3. Географічна структура торгівлі товарами
між Україною та ЄС**

	1999				2009			
	Експорт		Імпорт		Експорт		Імпорт	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
ЄС-27	3647.4	100	3452.6	100	9504.43	100	15392.7	100
Австрія	139.8	3.83	133.4	3.86	328.7	3.46	612.2	3.98
Бельгія	188.6	5.17	100.9	2.92	279.6	2.94	464	3.01
Болгарія	294.5	8.07	67.5	1.96	395.5	4.16	151.8	0.99
Велика Британія	108.4	2.97	143.6	4.16	346.3	3.64	651.1	4.23
Греція	75	2.06	54.5	1.58	100.3	1.06	82.8	0.54
Данія	23	0.63	59.4	1.72	122.4	1.29	219.4	1.43
Естонія	45.5	1.25	59	1.71	77.5	0.82	135.3	0.88
Ірландія	250.3	6.86	53.7	1.56	4.2	0.04	102.1	0.66
Іспанія	105.8	2.9	60.6	1.76	570.4	6	372.2	2.42
Італія	459.4	12.6	276.5	8.01	1227.6	12.92	1139.8	7.4
Кіпр	42.3	1.16	58.1	1.68	130.8	1.38	49.1	0.32
Латвія	49.1	1.35	55.4	1.6	178	1.87	110.1	0.72
Литва	72.4	1.98	82.5	2.39	193.5	2.04	410.3	2.67
Люксембург	3	0.08	2.2	0.06	2.4	0.03	18.6	0.12
Мальта	20.3	0.56	0.5	0.01	31.4	0.33	7.7	0.05
Нідерланди	83.6	2.29	133.6	3.87	594.9	6.26	677.5	4.4
Німеччина	560.1	15.36	942.9	27.31	1248.1	13.13	3852.1	25.03
Польща	301.4	8.26	258.5	7.49	1213.1	12.76	2170.3	14.1
Португалія	13.4	0.37	4	0.12	63.6	0.67	41.9	0.27
Румунія	75.6	2.07	52.3	1.51	319.5	3.36	488.1	3.17
Словаччина	199.2	5.46	131.6	3.81	433.7	4.56	306	1.99
Словенія	8.9	0.24	33.3	0.96	11	0.12	185.4	1.2
Угорщина	278.2	7.63	123.6	3.58	730.2	7.68	678.3	4.41
Фінляндія	18.1	0.5	82.2	2.38	37.4	0.39	421.5	2.74
Франція	85.1	2.33	236.9	6.86	442.3	4.65	971.5	6.31
Чеська Республіка	141.4	3.88	131.4	3.81	340.7	3.58	622.1	4.04
Швеція	5	0.14	114.5	3.32	81.1	0.85	451.3	2.93

Джерело: Держкомстат

**Таблиця 4. Зміна структури торгівлі послугами
між Україною та ЄС**

	2002				2008			
	Експорт		Імпорт		Експорт		Імпорт	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
Усього	973,6	100,0	394,2	100,0	4066,3	100,0	3836,8	100,0
Транспортні послуги	787,7	80,9	102,1	25,9	2366,0	58,2	752,8	19,6
Подорожі	31,3	3,2	23,1	5,9	111,1	2,7	144,3	3,8
Послуги зв'язку	22,4	2,3	33,8	8,6	132,6	3,3	73,7	1,9
Будівельні послуги	1,9	0,2	8,2	2,1	34,3	0,8	74,8	2,0
Страхові послуги	4,2	0,4	22,5	5,7	88,7	2,2	145,1	3,8
Фінансові послуги	6,6	0,7	34,5	8,8	260,1	6,4	1180,8	30,8
Комп'ютерні послуги	4,3	0,4	6,6	1,7	93,9	2,3	180,6	4,7
Роялті та ліцензійні послуги	1,2	0,1	1,1	0,3	7,8	0,2	183,3	4,8
Інші ділові послуги	8,6	0,9	10,2	2,6	78,0	1,9	100,5	2,6
Різні ділові, професійні та технічні послуги	80,6	8,3	90,5	23,0	798,6	19,6	737,4	19,2
Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	2,1	0,2	2,6	0,7	23,2	0,6	151,5	3,9
Державні послуги, які не віднесені до інших категорій	0,8	0,1	51,2	13,0	2,2	0,1	97,4	2,5
Послуги з ремонту	21,8	2,2	7,7	2,0	69,7	1,7	14,5	0,4

Джерело: Держкомстат

**Таблиця 5. Географічна структура торгівлі послугами
між Україною та ЄС**

	1999				2009			
	Експорт		Імпорт		Експорт		Імпорт	
	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%	млн. дол. США	%
ЄС-27	766,6	100,00	382,2	100,00	2989,5	100,00	3003,3	100,00
Австрія	55,4	7,23	16,8	4,39	163	5,45	226,3	7,54
Бельгія	60,4	7,88	21,1	5,52	228,5	7,64	67	2,23
Болгарія	27,6	3,6	67,9	17,76	30,6	1,02	19	0,63
Велика Британія	137,6	17,94	74,5	19,48	538,5	18,01	641,2	21,35
Греція	36,1	4,71	8,1	2,11	83,1	2,78	27,6	0,92
Данія	5	0,65	1	0,26	66,5	2,22	18	0,6
Естонія	3,4	0,44	3,2	0,84	108,1	3,62	12	0,4
Ірландія	32,6	4,26	3,3	0,85	33,7	1,13	7,5	0,25
Іспанія	7,9	1,04	6,1	1,61	28,6	0,96	12	0,4
Італія	40,2	5,25	7	1,84	120,2	4,02	48,1	1,6
Кіпр	63,4	8,27	14,3	3,73	457,7	15,31	668,3	22,25
Латвія	17,8	2,32	8,9	2,33	41,7	1,39	22,5	0,75
Литва	3,9	0,51	4,2	1,1	27,4	0,92	17	0,57
Люксембург	2	0,26	0,1	0,02	31,8	1,06	1,8	0,06
Мальта	26,5	3,46	1,3	0,35	103,8	3,47	1,5	0,05
Нідерланди	21,4	2,79	23,7	6,19	118,1	3,95	125,5	4,18
Німеччина	99,9	13,03	58,1	15,21	369,5	12,36	362,9	12,08
Польща	34,8	4,54	12,8	3,34	82,6	2,76	114,9	3,83
Португалія	0,7	0,09	0,4	0,11	11,3	0,38	9,7	0,32
Румунія	5,8	0,76	3,4	0,89	14,2	0,47	21,9	0,73
Словаччина	9	1,18	5,8	1,52	47,3	1,58	15,9	0,53
Словенія	1	0,13	0,8	0,21	7,2	0,24	3,4	0,11
Угорщина	32,4	4,22	6,8	1,77	67,6	2,26	43,8	1,46
Фінляндія	3,3	0,43	5,6	1,48	39	1,3	18,5	0,62
Франція	26,3	3,44	12,8	3,34	86,5	2,89	301,5	10,04
Чеська Республіка	9,8	1,28	7	1,83	30,9	1,03	66,2	2,2
Швеція	2,4	0,31	7,4	1,93	52,1	1,74	129,3	4,31

Джерело: Держкомстат

Ігор Бураковський, Катерина Куценко, Ала Кобилянська, Вероніка Мовчан,
Євген Роздорожний, Наталія Сисенко, Ганна Чухай

ОЦІНКА ВИТРАТ ТА ВИГОД ВІД УКЛАДАННЯ УГОДИ ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Підписано до друку 25.10.2010. Формат 60x84 1/16.
Папір крейдований. Друк офсетний. Гарнітура NewtonС.
Тираж 350 прим. Ум.-друк. арк. 5,58.

Видавництво «К.І.С.»
04080 Київ—80, тел. (044) 462 5269, <http://books.dovidka.com.ua>
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК №677 від 19.11.2001 р.

Віддруковано ТОВ ВПК «Експрес-поліграф»
вул. Фрунзе 47б, м. Київ 04080

